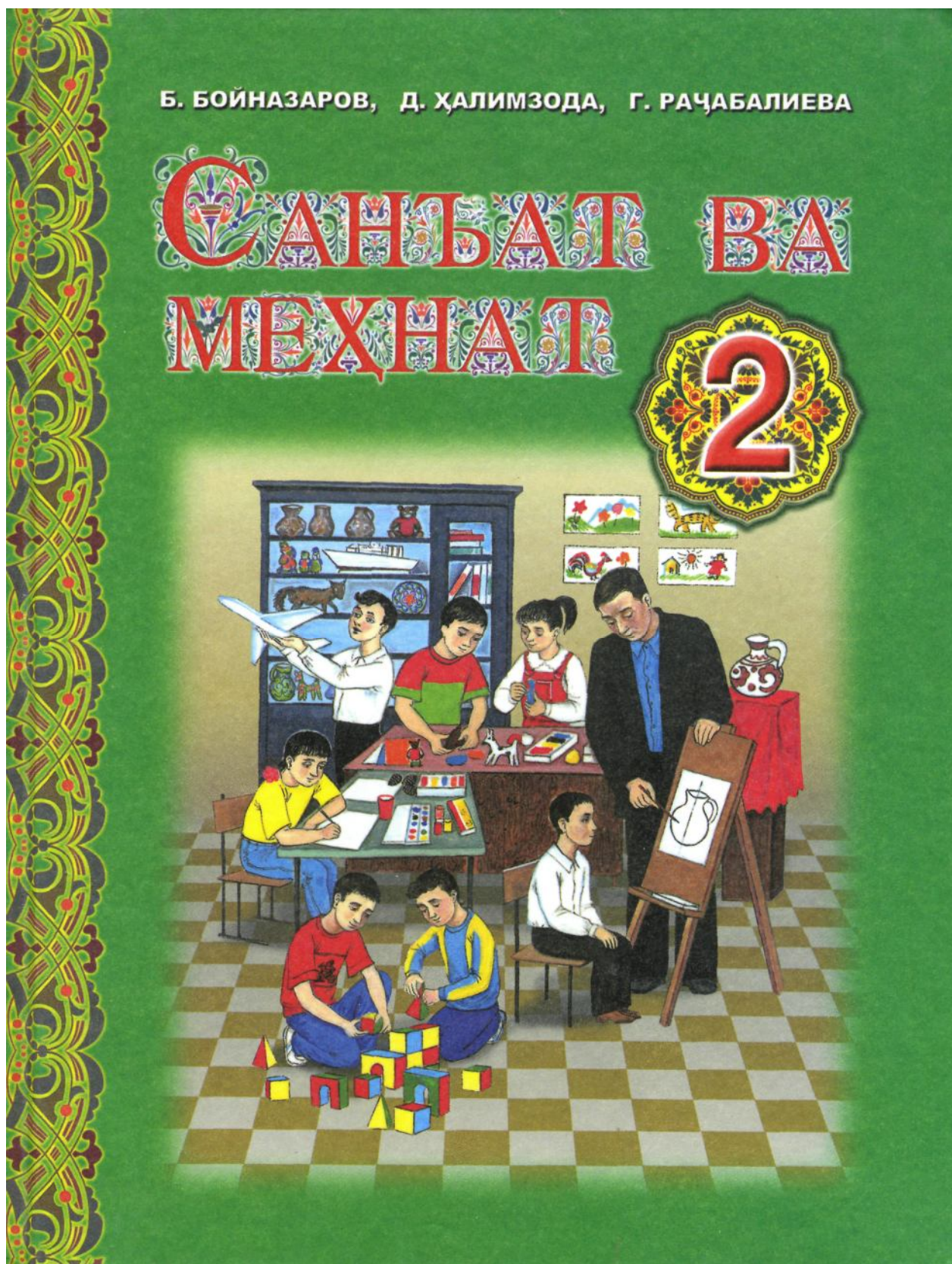

Б. БОЙНАЗАРОВ, Д. ХАЛИМЗОДА, Г. РАҶАБАЛИЕВА

САНЪАТ ВА МЕХНАТ

2

**МУРОҶИАТ
БА ХОНАНДАИ КИТОБ**

Дӯсти ҷавони ман. Бидон ва огоҳ бош, ки китоб дар радифи Модар ва Ватан арзандатарин муқаддасот ба ҳисоб меравад. Тамоми бузургон, донишмандон ва хирадмандони гузаштаву муосир китобро яке аз беҳтарин арзишҳои зиндагӣ доништа, онро "аниси кунҷи танҳой" ва "фурӯғи субҳи доноӣ" пиндоштаанд.

Китобе, ки дар даст доред, бо заҳмати ниҳоят зиёд аз чоп баромадааст. То дар ин шакли ниҳоят зебо ва мазмуни баланд ба дасти Шумо расидан муаллифон, ҳуруфчинон, рассомон, саҳифабандон ва ноширон ранҷи бисёре кашидаанд, маблағи зиёде сарф кардаанд. Бинобар ин, ба қадри меҳнати онҳо расидан камоли боодобист. Китобро азизу муқаддас донед, чун гавҳараки ҷашм онро эҳтиёт намоед. Китобро бо шавқу завқи беандоза мутолиа созед, аз мундариҷаи он донишатонро афзун гардонед ва бомаърифату соҳибхирад шавед!

Бидонед, ки китобхониву китобдӯстӣ инсонро ҳатман ба қуллаи мурод мерасонад, мартабаашро дар ҷамъият баланд мебардорад, ўро ҳимматбаланду қадршинос мегардонад. Эҳтиром ба Ватан, ифтихор бо Тоҷикистони азиз, дӯст доштани ҳар гўшаву канори он аз дуруст мутолиа кардани китоб ва азбар кардани мазмуни матнҳои он ба даст меояд.

Ба Шумо, дӯсти ҷавони ман, дар роҳи омӯзиши, азхуднамоии арзишҳои бузурги инсонӣ муваффақиятҳо таманно дорам.

*Бо эҳтиром
Президенти Ҷумҳурии
Тоҷикистон*

Э. Раҳмонов

**ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ЭМОМАЛӢ РАҲМОНОВ**

Б. Бойназаров, Д. Ҳалимзода, Г. Раҷабалиева

САНЪАТ ВА МЕҲНАТ

Китоби дарсӣ барои синфи 2

Нашри 2-юм
бо ислоҳоту таъғиротҳо

Бо қарори мушовараи Вазорати маорифи
Ҷумҳурии Тоҷикистон ба чоп тавсия кардааст

САРПАРАСТ
Душанбе
2007

ББК 74.202.66 И86

Б. Бойназаров, Д. Ҳалимзода, Г. Раҷабалиева.

Санъат ва меҳнат. Китоби дарсӣ барои синфи 2. - Душанбе: «Сарпараст». - соли 2007. - 96 саҳифа.

Истифодаи иҷравии китоб:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	полати китоб (баҳри китобдор)	
				Аввали соли хониш	Охири соли хониш
1					
2					
3					
4					
5					

Муаллимони муҳтарам!

Хошишмандем, фикру мулохизаҳои худро оид ба мазмуни китоби мазкур ба нишони 734024, ш. Душанбе, кӯчаи Айни, 45, Пажӯҳишгоҳи улуми педагогии Тоҷикистон ирсол намоед.

978-5-902614-31-9

© «Сарпараст», 2007

ДАРСИ 1

САЁҲАТ

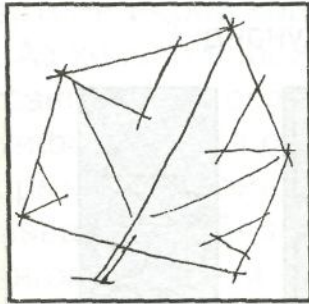
Шароити маҳали мактаби худро ба ҳисоб гирифта саёҳатро ба нақша гиред. Масалан, ба ферма, боғ ё беша, корхонаю завод. Саёҳатро аз шиносшавӣ бо пешқадамони истеҳсолот ташкил кунед.

Дар бозгашт чизҳои лозимӣ (баргу поя, тухми растанӣҳо, матоъ ва ғайра) чамъ оварда дар корҳои амалӣ истифода баред. Натиҷаи саёҳат ва таассуроти худро нависед.

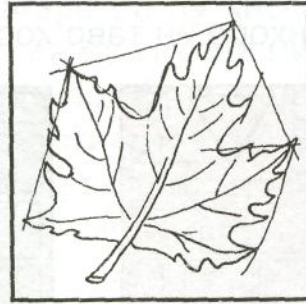
ШАКЛИ 1. Вобаста ба шароити маҳал макони саёҳатро интихоб кунед. Ба табиати атроф нигаред ва дар хотир гиред, ки барги дарахтон дар ин фасл чӣ гунаанд? Чаро тирамоҳи заррин мегӯем?

Баргери интихоб кунед ва аз рӯи тартиби зерин онро тасвир намоед:

1. Бо ёрии хати ёрирасон нишон додани ҳаракати хат ва тарзи ҷойгиршавии расм дар рӯи қоғаз (расми 1).
2. Бо хатҳои нарм (мулоим) тасвир намудани шакли асосии барг (расми 2).
3. Бо ранг тасвир кардан ва дуруст ҳис намудани тобиши рангҳо (расми 3).
4. Бо ранги зард омехта кардани ранги сурх, то дараҷае, ки вазни торикиро нишон дода тавонад (расми 4).

Расми 1

Расми 2

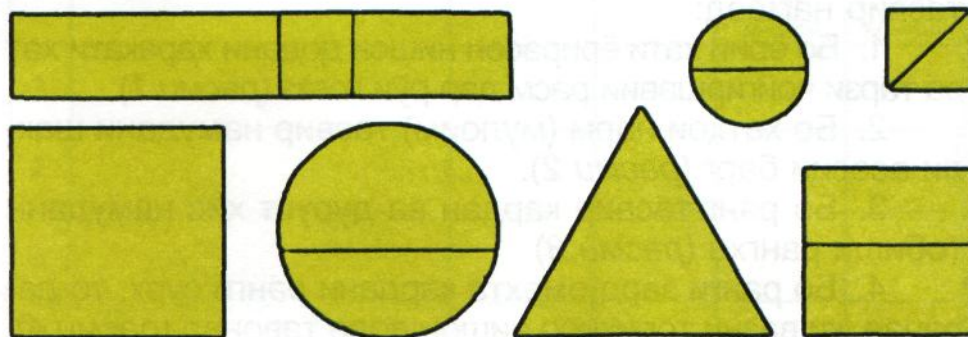
Расми 3

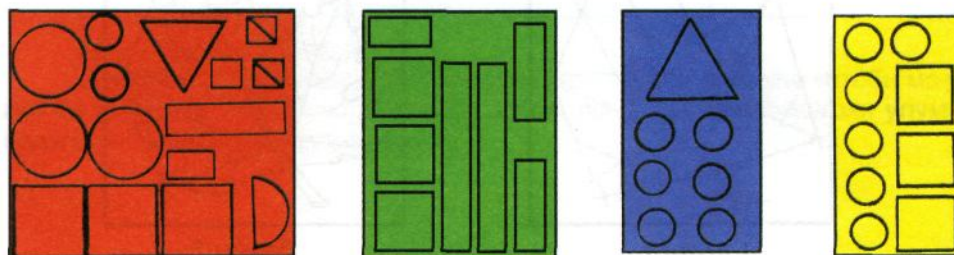
Расми 4

ДАРСИ 2 КОРҲОИ ОРОИШӢ

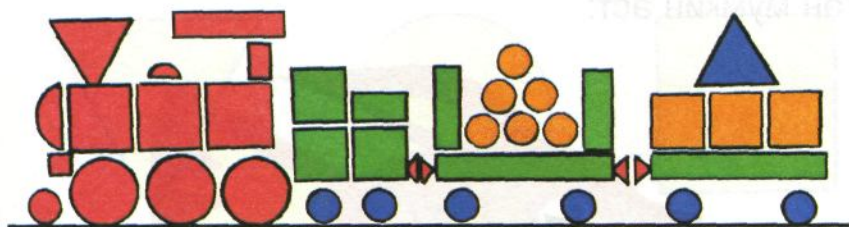
ШАКЛИ I. Андозаҳои зеринро тайёр кунед.

Онҳоро ин тавр ҳосил мекунад:

Аз шаклҳои буридаатон чунин маводҳоро созед:

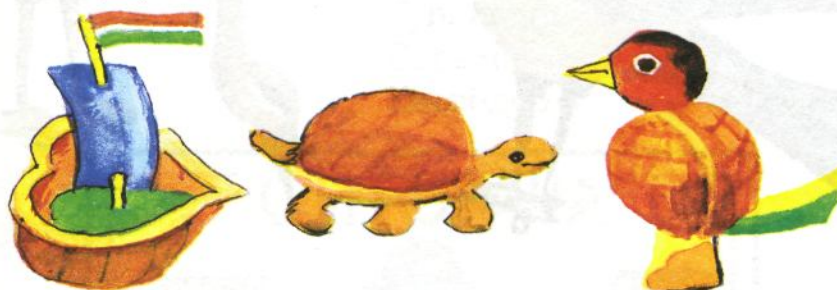

ДАРСИ 3

ШАКЛУ СҶУРОБСОЗӢ БО ӢРИИ ҶИСМҲОИ ТАБИӢ

ШАКЛИ I. Аз ҷисмҳои табиӣ шакли қайқ ва санг-пуштро созед.

МАСОЛЕҶИ КОРИ: пӯчоқи чормағз, пластилин ё гил, қоғаз, чӯбча.

Тартиби иҷрои кор: чормағзро ба ду ҷисса ҷудо кунед. Аз ҷиссаи асосӣ қайқча ва аз ҷиссаи дигараш косаи сангпуштро созед. Ба ҷои бодбони қайқ аз қоғаз истифода карда онро аз пластилин ё гил ба паллаи чормағз часпонед. Ба инбат гиред, ки порчаи қоғаз аввал ба чӯбча гузаронида мешавад.

Ҷангоми сохтани сангпушт низ аз гилу пластилин истифода баред.

ШАКЛИ II. Бо ёрии пӯчоқи чормағз чунин қисмҳоро сохтан мумкин аст:

ДАРСИ 4

ТАЙЁР КАРДАНИ ГҶШАИ СИТОРАЧА

Гӯшаи ситораҷаи сохтаатонро ба ёд оред. Кӯшиш кунед, ки қисмҳои ихтироъ кардаатон шинаму дақиқ бароянд.

1. Сохтани секунҷа, доирачаҳо ва чоркунҷа:

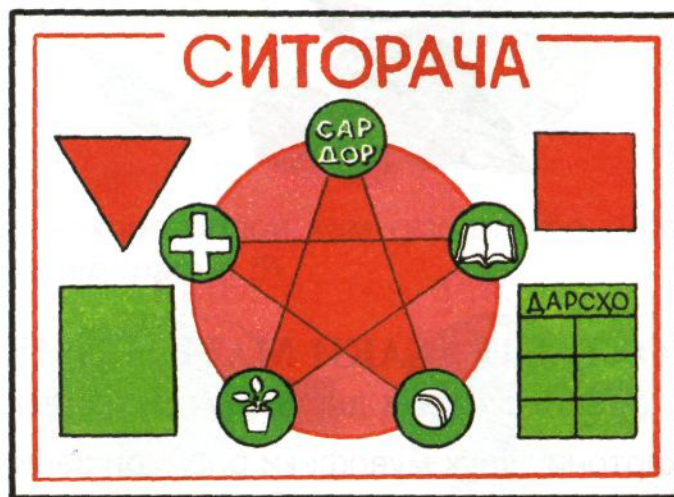

2. Тасвири расмҳо аз рӯи шаклҳои тайёршуда ё бо усули ороишӣ зинат додани рӯи онҳо (доирачаҳо):

Ҷобаҷогузори қисмҳо ва сохтани гӯша.

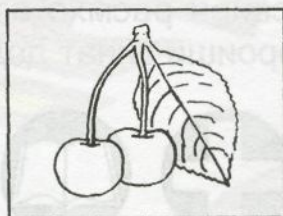
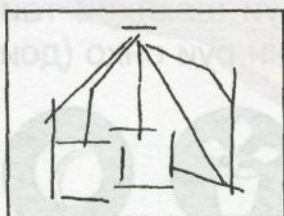
Сардор
Тозагӣ
Гулпарвар
Варзиш
Китобдор

ДАРСИ 5–6

ТАСВИРИ МЕВАҲО ВА БАРГҲО

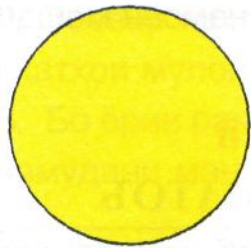
Ба ин меваҳо таваҷҷӯҳ фармод. Сипас, ҳаҷму шакли аслии онҳоро бо хатҳои нафис тасвир кунед. Кӯшиш намод, ки расм бо рангҳои нарму забарӣ ё шаффоф тасвир ёбад.

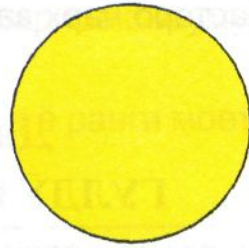
Дар вақти холи

СОХТАНИ АБАКИ МАТЕМАТИКӢ (Аёният барои дарси математика)

Аз картони тунук мувофиқи расмҳои зерин ду доирача тайёр кунед (расмҳои 1, 2).

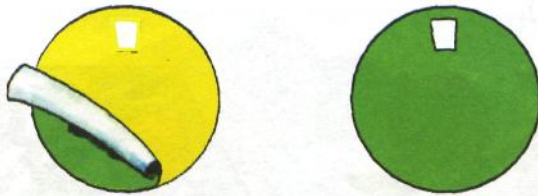
Рисун 1

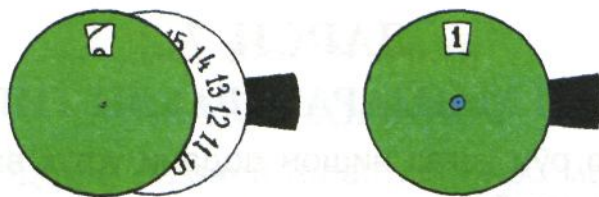
Рисун 2

Рисун 3

Рисун 4

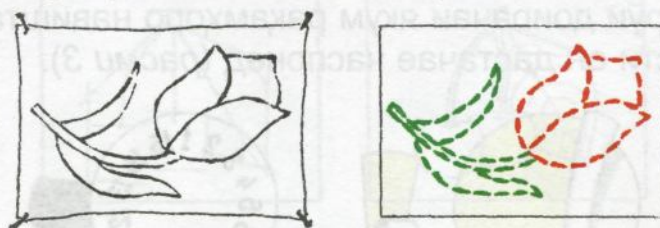

Рисун 5

Дастаро чарх занонед, рақамҳо намоён мешаванд.

Дар вақти холи ГУЛДҶЗӢ ДАР РӢИ МАТОЪ

Як порча матои сафедро интихоб намуда, дар рӯи он расми гулуро тасвир намоед (*расми 1*).

Расми 1

Акнун риштаҳои рангаи мувофиқ интихоб карда, онро гулдӯзи кунед.

Писарбачаҳо имкон доранд чунин гулҳоро аз коғаз ранга ё ранги моеъ дар рӯи муқоваҳо ин тавр акс намо-янд (*расми 2*).

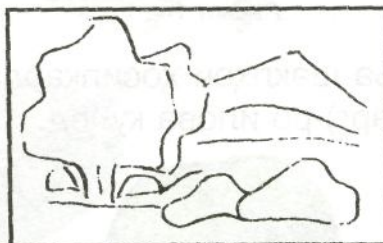
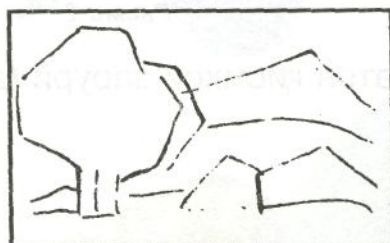
Расми 2

ДАРСИ 7 ТАСВИРИ МАНЗАРАИ ФАСЛИ ТИРАМОҲ

1. Дар рӯи коғаз нишон додани уфуқ ва чудо на-мудани ҳамворӣ.

2. Тасвир намудани манзара дар шакли умумӣ бо ёрии хатҳои мулоим.

3. Бо ёрии рангҳо (қалами ранга ё ранги моеъ) тасвир намудани манзара.

Дар вақти холи МЕВАЮ САБЗАВОТ

Гили оддӣ ё равғанӣ (пластилин)-ро молиш дода чунин шаклҳоро ҳосил намоед (расмҳои 1, 2).

Расми 1

Расми 2

Ба шаклҳои ҳосилкардаатон қисмҳои зарурӣ (думча, барг)-ро илова кунед.

Расми 3

Расми 4

Баъди хушконидаан (гилин бошанд) онҳоро бо ранг оро диҳед (расмҳои 5, 6).

Расми 5

Расми 6

ШАКЛИ ДУЮМ (тасвир созед!).
Тасвири сабзавот ва мевачот.

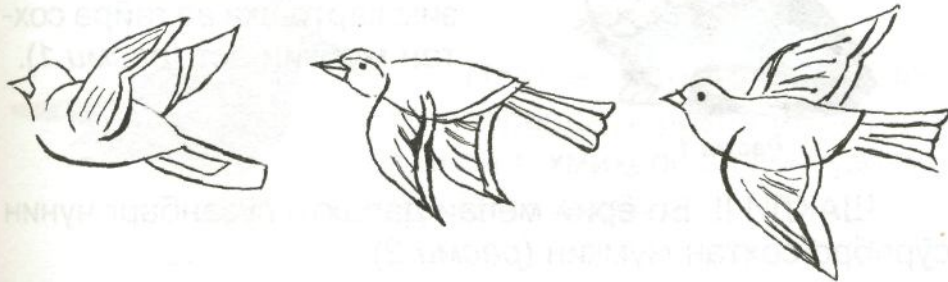

ДАРСИ 8-9

ТАСВИРИ ПАРВОЗИ ПАРАНДАГОН

Тасвири парандагон яке аз мавзӯҳои дӯстдоштаи мактабиён аст. Шумо метавонед, ин тасвиrho ба ҳайси тасаввурот ва ё истимои сӯҳбати омӯзгор қаламдод кунед.

Расмро тавре созед, ки парвози паррандагон дар ҳавои софу манзараи кӯҳсор аён бошад. Кӯшиш кунед, ки тасвири парандагон дар масофа ва ҳаракатҳои гуногун ба чашм бирасад. Сипас, бо рангҳои муносиб тасвиrho ороиш диҳед.

Аз қоғози ранга ва пластилин эҷодкорона истифода баред.

Дар вақти холи

АЗ ЧИСМҲОИ ТАБИИ СОХТАНИ СУРОБИ ҲАЙВОНОТ

Ҳайвонотҳои хонагиро номбар кунед ва фарқи онҳоро гӯед.

Нишонаҳои зерин ба кадом ҳайвон хосанд? Чашмони равшани зардча, гӯшҳои барҷаста ва думи дарози майли боло дошта, нохунҳои ханҷарию дандонҳои реза ва хусусан мӯйлабчаҳо.

Расми 1

Чунин шакли гурбачаро аз гилу пластилин, сабзию картошка ва ғайра сохтан мумкин аст (расми 1).

ШАКЛИ II. Бо ёрии меваи дарахти сӯзанбарг чунин сӯробро сохтан мумкин (расми 2).

Расми 2

Хукбачаро бошад аз пӯчоқи тухм сохтан қулайтар аст (расми 3).

Ба сифати узвҳо: пой, гӯш, бинӣ, думу чашм, аз гилу пластилин истифода баред.

Расми 3

Дар вақти холи

ҶАМЪОВАРИИ ТУХМИҲО

Дар маҳалли шумо кадом навъи растаниҳо парвариш меёбанд? Оё шумо мушоҳида кардаед, ки тухмиҳоро чӣ тавр интихоб мекунанд? Онҳоро чӣ гуна нигоҳ медоранд?

Тухмиҳои ҷамъовардаатонро дар халтачаҳои коғазин ё матоъгӣ нигоҳ доред.

Шумо имконият доред аз тухмиҳои ҷамъовардаатон шаклҳои гуногун ихтироъ намоед. Масалан ин тавр:

1. Аз тухми лубиё (расми 4).

Расми 4

Пластилин ё гилро бо шакли парранда дароварда, пас дар рӯи он тухмиҳоро зич мегузорем (бо ёрии ширеш).

2. Бо нахӯд (расми 2).

Расми 2

Бо сатҳи рӯи кӯзача гил ё пластилин часпонда он гоҳ донаҳоро ҷойгир намоед.

ДАРСИ 10

НАҚШУ НИГОРИ МИЛЛӢ ДАР РӢИ МАТОӢ ВА ГУЛДӢЗИИ ОНӢО

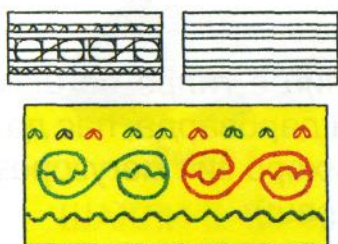
Аз дарсҳои математика сохтани шаклҳои геометрӣ ба ёд оварда, дар рӯи матоъ нақшу нигори миллиро бо тартиби зерин тасвир намоед:

1. Ба воситаи хатҳои ёрирасон кашидани давра ва ба қисмҳои баробар тақсим кардани онҳо (расми 1).

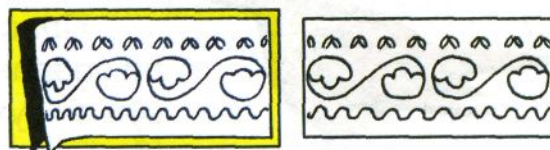
2. Аз рӯи нуқтаҳо пайваст намудани элементҳо ва мароқовар нишон додани ҳаракати ҳосилшавии хатҳо (расми 2).

3. Бо рангҳои муносиб иҷро кардани кор.

4. Бо ришта (абрешим) иҷро намудани супориш.

Расми 1

Расми 2

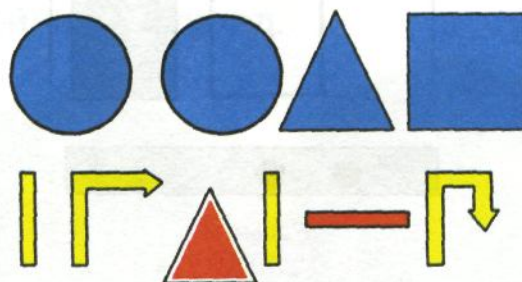
Расми 3

Расми 4

Дар вақти холи АЛОМАТҲОИ РОҲ

Аз коғазҳои ранга шакл ва аломатҳои зеринро созед.

Онҳоро ба ҳам васл намуда, аломатҳои зеринро тайёр кунед.

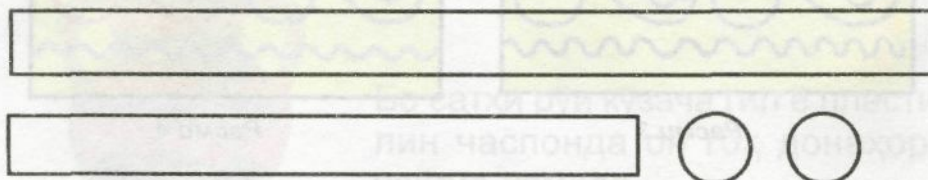

ДАРСИ 11 ЧАРОҒАКИ РОҲНАМО

Ҳаракати автомобилҳоро мушоҳида кардаед? Чароғак чанд ранг дорад? Рангҳо чиро ифода мекунанд?

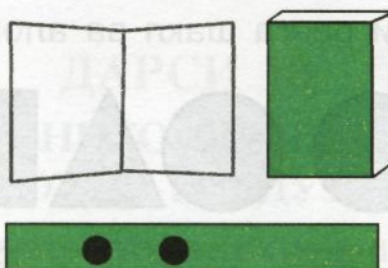
Аз нақшҳои зерин истифода бурда чароғакро созед.

1. Буридани тасмачаю доирачаҳо (расми 1).

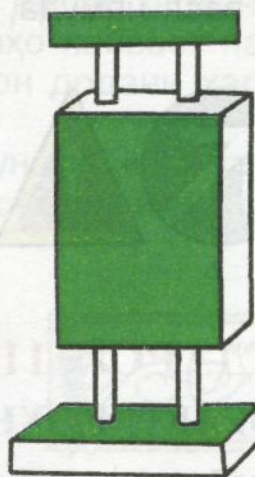
Расми 1

2. Тайёр намудани ғилофа (расми 2).

Расми 2

3. Васл кардани тасмачаю доирачаҳо (расми 3).

Расми 3

ДАРСИ 12

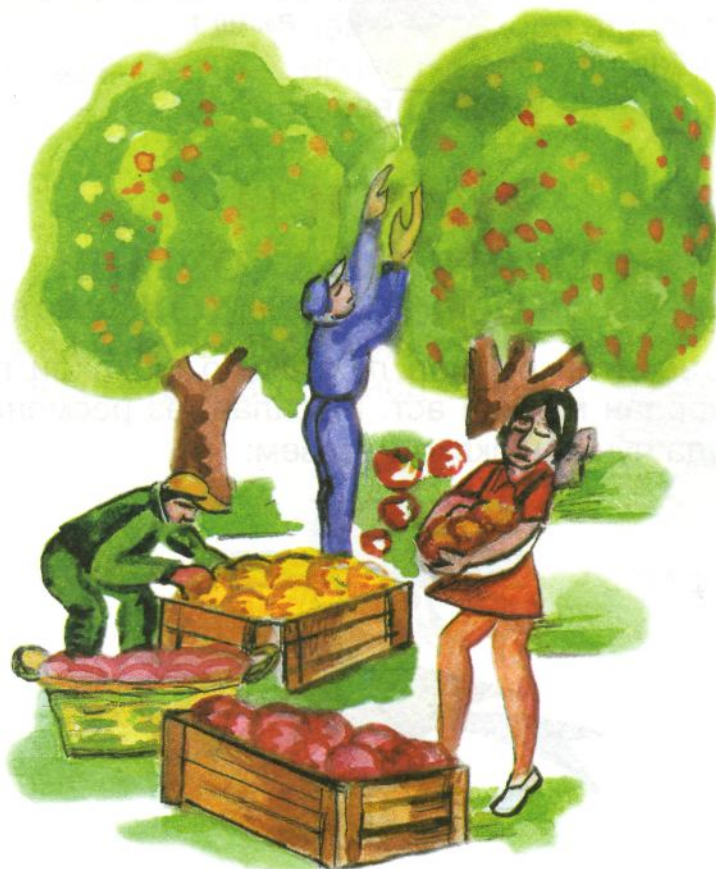
ЧАМЪОВАРИИ ҲОСИЛ

Ба инобат гиред, ки дар маҳали шумо вақти чамъоварии кадом зироат расидааст.

Дар чидани мева, аз ҷумла себу шафтолу, олюю зардолу аз сабад, дар ғунучини помидору бодиринг, турбу карам аз қуттиҳои ҷӯбин ва дар ғунучини картошка бошад аз сатил истифода бурдан қулайтар аст.

Дар хотир гиред, ки вазни қуттиҳои пуркардаатон аз 3–4 кг зиёд набошад.

Чамъоварии ҳосилро баъд аз дарс ба калонсолон (ба тариқи ёрӣ) идома диҳед.

ДАРСИ 13

ТҶҲҒА БА КАЛОНСОЛОН

Оё ба ҳисоб гирифтаед, ки пеш аз идҳо ба волидон чӣ тӯҳфа хоҳед кард?

Табиист, ки барои падару модар тӯҳфаи олии ин баҳои «5» мебошад.

Боз шумо имконият доред чунин тӯҳфа сохта тақдим кунед:

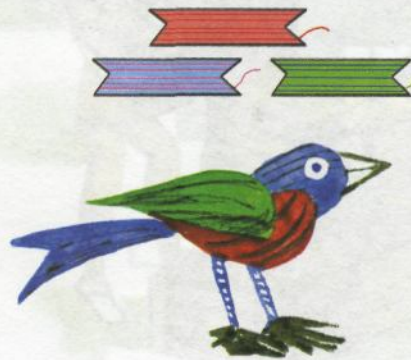

Расми 1

ДАРСИ 14

БО ЁРИИ РИШТА СОХТАНИ ШАКЛҲОИ ДИЛҲОҲ

Ба воситаи ресмон лӯхтакчаю шаклҳои гуногун ҳосил кардан мумкин аст. Масалан, аз ресмонҳои та-нидашуда чунин шаклҳо месозем:

Чуноне ки аз расм маълум гашт узвҳо аз рӯи андозаи муайян тайёр мешаванд (расми 1).

Расми 1

Кӯшиш кунед, ки ранги ришта ба ранги (пӯст ва мӯй) шакли сохташаванда мувофиқ ояд. Масалан, мӯй сиёҳ, дандонҳо сафед, дастон қаҳвагӣ ва ғайра.

ШАКЛИ ДУЮМ. Якчанд чӯбчаи мувофиқ, аз тугма ё тангаеро интихоб карда бо ёрии матоъи сафед ва ришта онҳоро ин тавр пайваст созед.

Пас ду, се намуди риштаҳои ранга (пила)-ро интихоб намуда, онҳоро гирдогирди доирача печонед, ки «рӯй» ҳосил шавад (расми 2).

Расми 2

Дар охир бо ёрии риштаҳои сиёҳ ба вай «мӯй» илова карда ба танаш куртача пӯшонед (расми 3).

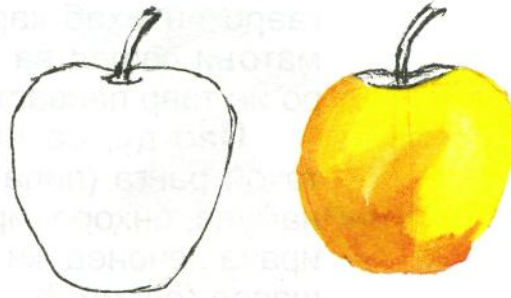
Расми 3

ДАРСИ 15

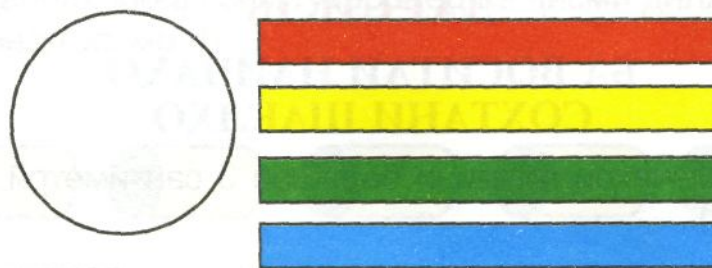
ТАСВИРИ РАСМ ДАР МАВЗӢИ «ҲОСИЛИ ФАРОВОН»

1. Ҷойгиршавии шакли умумии қисмҳо дар расм.
2. Эҷодкорона дар расм нишон додани шаклҳои асосии ҷисмҳо ва равшан намудани ҳаракати хатҳо.
3. Мувофиқи шаклу сурати меваҳо интихоб намудани рангҳо.

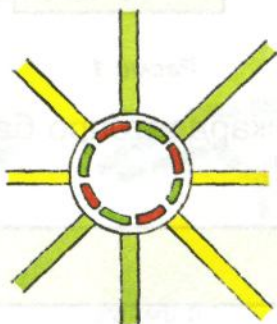
Дар вақти холи БОҒТАНИ САБАДЧА

Як доирача ва якчанд тасмачаҳои гуногунандоза бурида тайёр кунед (расми 1).

Расми 1

Тасмачаҳои нисбатан кӯтоҳи паҳро ба тариқи зерин гирдогирди доирача пайваст намоед (расми 2).

Расми 2

Тасмачаҳои васлшударо ба боло (вертикалӣ) қад карда аз байни онҳо тасмачаҳои дуюм (пудҳо)-ро мунтазам бофтан гиред (расми 3).

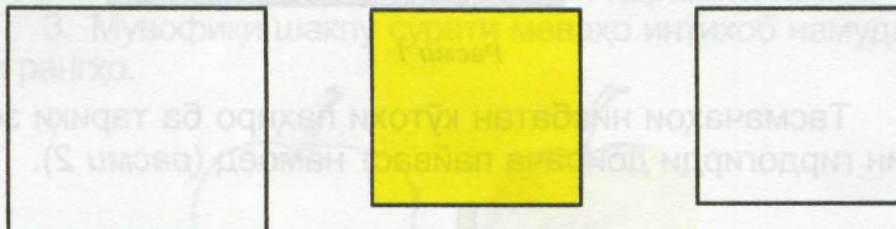

Расми 3

ДАРСИ 16

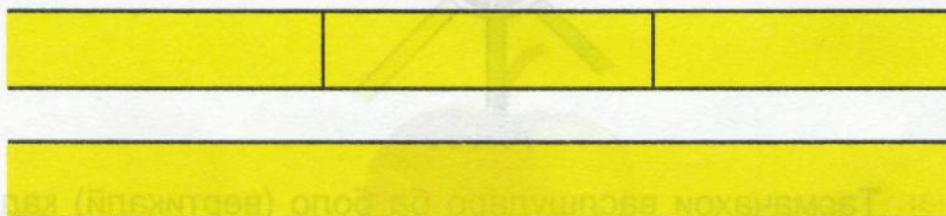
БА ВОСИТАИ НАЙЧАҲО СОХТАНИ ШАКЛҲО

Тасмачаҳои коғазини барашон 3 сантиметрӣ буред
(расми 1).

Расми 1

Тасмачаи ҳосилкардаатонро ба ҳиссаҳои баробар
ҷудо кунед (расми 2).

Расми 2

Ҳар як порчаи ҳосилшударо дар мехча печонда
найчаҳо ҳосил кунед (расми 3).

Расми 3

Найчаҳоро аз сим гузаронед ва ҷисми дилхоҳатонро созед (расми 4).

Расми 4

Ҳамин тариқ шаклҳои геометрӣ, ашёҳо, суроби паррандаю ҳайвонот ва ғайраро сохтан мумкин аст. Масалан, ин тавр (расми 5).

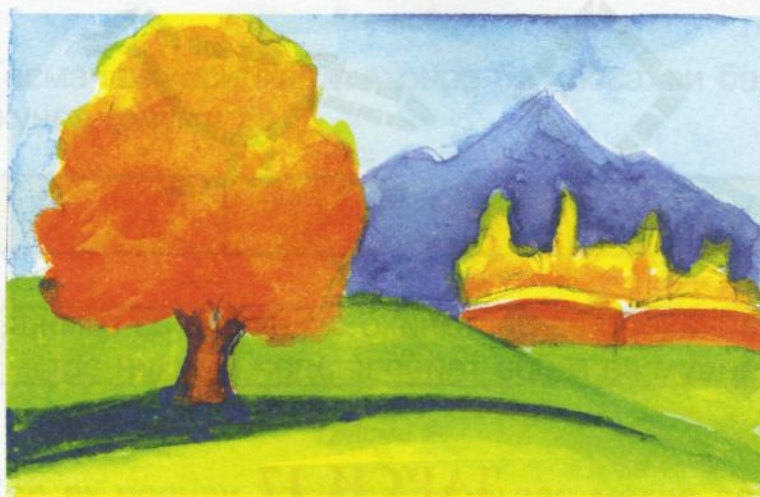
Расми 5

Найчаҳоро аз растаниҳо, аз ҷумла аз қамиш, пояи ҷаву гандум ва ғайра тайёр кардан мумкин аст.

ДАРСИ 17

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ КИШВАРИ ОҒТОБӢ

Кишвари азизи мо – Тоҷикистон манзараҳои зебо дорад. Ва ҳунармандони мо аз он илҳом гирифта, осори зебо меофаранд. Шумо метавонед манзараҳои муҳити зиндагии худро зебо тасвир бикунед. Тавре тасвир бисозед, ки табиати рангин ва дурахшонии хуршед дилкаш ифода ёбанд.

ДАРСИ 18

СОХТАНИ ШАКЛУ СУРОБИ ЗАРФҲО ВА НАҚШУ НИГОРИ ОНҲО

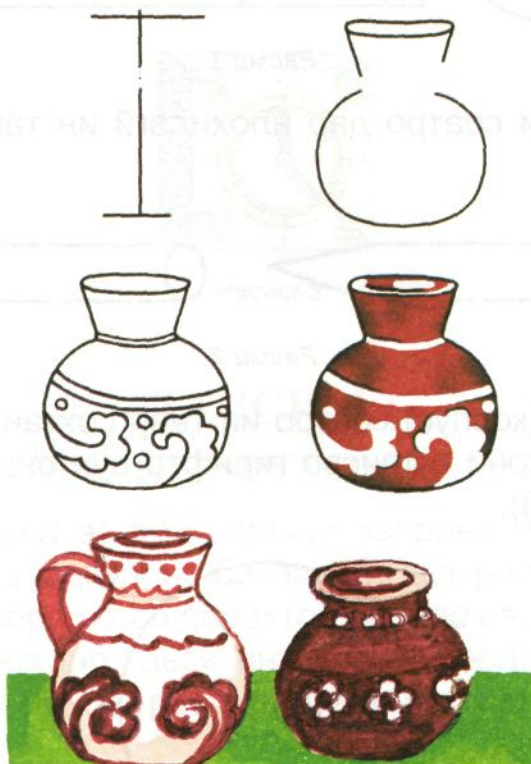
Сӯроби зарфҳоро тасвир намуда, онҳоро аз гил ё
пластилин созед.

1. Бо ёрии хатҳои ёрирасон нишон додани ҳаҷми умумӣ (нуқтаҳо).

2. Тасвири хатҳои доирашакл ва офаридани шаклҳои асосӣ.

3. Ба воситаи доираҳо ба ҳам пайваст намудани қисмҳо.

4. Интихоби ранг ва оро додани зарф. Мувофиқи расмҳо зарфро аз гил созед.

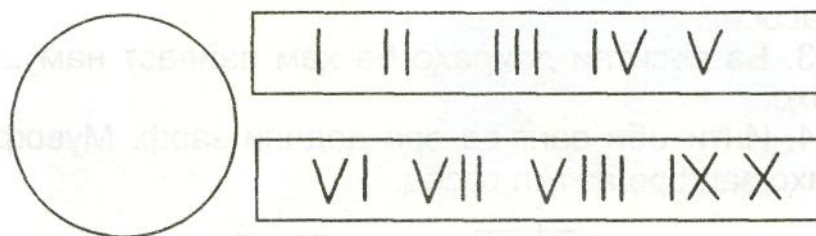

Дар вақти холи

СОХТАНИ МОДЕЛИ СОАТ

Тартиби сохтани соатро ҳанӯз дар синфи якум омӯхтаед. Акнун имконият доред сохтани моделҳоро

интихоб намоед, ки дар онҳо элементҳои нав чашмас бошанд. Масалан, интихоб рақамҳои римӣ (расми 1).

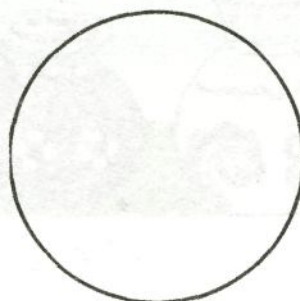
Расми 1

Қисмҳои соатро дар алоҳидагӣ ин тавр месозанд (расми 2).

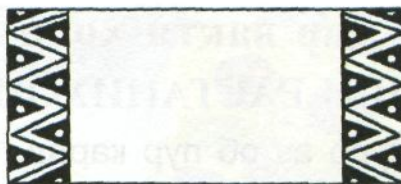
Расми 2

Қуттии (корпус) соатро ин тавр сохтан мумкин аст. Порчаи картони нафисро гирифта рӯи онро оро медиҳем (расми 3).

Расми 3

Акнун қисми ҳосилшударо ба шакли доира медарорем (расми 4).

Расми 4

Дар рӯи он рақамҳо ва ақрабакҳо, дар қисми қафо дастаҳоро васл мекунем (расми 5).

Расми 5

ДАРСИ 19

ТАСВИРИ БАРГҲОИ ЗАРРИН

Метавонед аз рӯи баргҳои заррини гуногун ранги дарахтонро эҷодкорона бикашед. Расмро тарзе тасвир намоед, ки баргҳо дар дарахтон барало овезон бошанд. Инчунин рангҳоро тавре интихоб намоед, ки зебӣ ва ҳамбастагии рангҳо равшан назаррас гарданд.

Дар вақти холи

ПАРВАРИШИ РАСТАНИҲОИ ХОНАГӢ

Якчанд зарфро аз об пур карда, ба даруни онҳо қаламча (хадрача)-и растаниҳоро гузоред.

Баъди пайдо шудани решаҷаҳо онҳоро ба зарфҳои хокдор кӯчат намоед. Растаниҳои хонагиро дар хок ва ҳам дар об парвариш кардан мумкин аст. Нилуфар, эвкалипт ва тугмачагулро дар об мепарваранд. Хори кактус, алоэ (уд), ҳиногул, хуррам ва ғайраро дар хок мепарваранд.

ДАРСИ 20

«МО ТИРАМОҲРО ТАСВИР МЕКУНЕМ»

Ба боғ рафта мушоҳида кунед, ки ранги дарахтон (баргу мева) чӣ гуна тағйир ёфтаанд?

Яке аз он меваҳоро интихоб намуда, бодикқат аз назар гузаронед, ки тана, хадра (навда), барг, мева ва ғайра чӣ гунаанд. Аз ҳамдигар бо кадом шаклу ранг фарқ мекунанд. Пеш аз тасвир рангҳоро муайян кунед. Нурпошии офтобро низ аз хотир фаромӯш накунад.

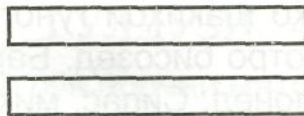
Акнун аз ҳаракатҳои зерин истифода карда расми дарахти пурмеваеро тасвир созед.

Дар вақти холи МЕТРИ ҚАТШАВАНДА

Аз картони нафис чунин тасмачаҳоро тайёр кунед
(10 дона) (расми 1).

Расми 1

Фосилаи ҳар як сантиметрро муайян намоед
(расми 2).

Расми 2

Рақамҳоро навишта тасмачаҳоро ба қалами ранга
ё ранги моеъ ранг намоед (расми 3).

Расми 3

Тасмачаҳои ҳосилкардаатонро бо ҳам пайваст на-
муда, метри қатшаванда ҳосил намоед (расми 4).

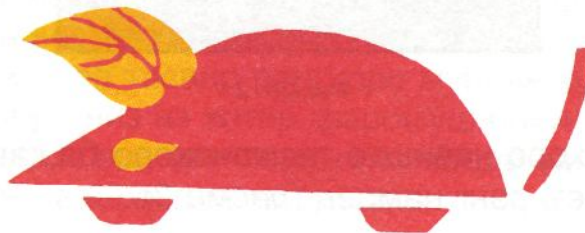

Расми 4

ДАРСИ 21

ТАСВИРИ ЭҶОДКОРӢ

Аз силки баргҳо шаклҳои гуногуни ҳайвонот, па-
рандагон ва ҳашаротро бисозед. Барои ин кор баргҳо-
ро рӯи коғаз бичаспонед. Сипас, миқдори муайяни ши-
решро бо мӯқалам ба рӯи барг бимолед то хушк шавад.
Агар дар тирамоҳ аз хазони дарахтон истифода баред,
намунаҳои зебо пайдо мешаванд.

Дар вақти холи ГУЛДЎЗИ

Нақши офтобро рӯи порчаи матоъ тасвир карда, бо
ресмони зард (пила) гулдӯзӣ кунед (*расми 1*).

Расми 1

Ҳамин тавр шакли олуру бо риштаи қаҳваранг ё сурх дӯхтан мумкин аст.

ДАРСИ 22

ТЕАТРИ ЛҶХТАК

Шумо аз китоби «Хониш» ва дигар китобу маҷаллаҳо, афсонаю ҳикояҳои бисёр хонда, борҳо ба киною театри лӯхтак рафтаед.

Оё «ҷуссаи қаҳрамонон»-и афсонаҳо ва сару либоси онҳоро худатон сохта метавонед?

Аз расмҳои зерин истифода баред, «қаҳрамонон» ҳосил хоҳанд шуд.

1. Тайёр кардани қисмҳо.

2. Васи қисмҳо (узвҳо) ва сохтани шаклу сӯробҳо.

ДАРСИ 23

ТАСВИРИ ХОНА ВА ДЕҲА

Дар расми зер хона ва дарахтон нишон дода шудааст. Шумо метавонед манзараҳои мухталифро тасвир кунед. Кӯшиш намоед, ки нафосати тасвири хатҳо дар ҳамбастагии рангҳо эҷодкорона акс гардад. Сипас бо қаламҳои ранга ё ки бо рангомез расмро тарзе тасвир созед, ки ҷиҳатҳои зебоии он коста нагардад.

ДАРСИ 24

ЁРӢ ДАР ҶАМЪОВАРИИ ҲОСИЛ

Ба ҳисоб гиред, ки дар маҳали шумо мавсими ғунучини кадом навъи зироат ё мевачот фаро расидааст?

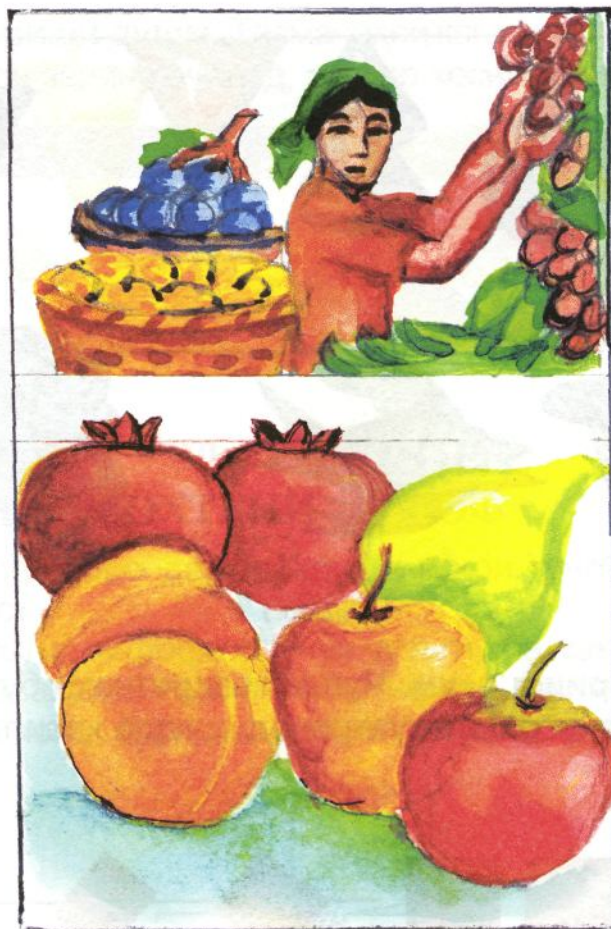
Мевачот, аз ҷумла, ангуру себ, анору олуро дар чӣ гуна зарф меғундоранд?

Чаро помидорро дар қуттиҳои ҷубини нисбатан хурд (10 кг) ҷой медиҳанд?

Дар вақти ёрӣ аз хотир набароред, ки зарфҳои нисбатан вазнин (аз 5 кг боло)-ро бо рафиқ бардоштан мумкин аст.

Нисбати мавзӯи «Ёрӣ» расме тасвир намоед.

ДАРСИ 25–26

БОЗИЧАҲОИ ОРОИШӢ

Ба мақсади оро додани арчаи солинавӣ сохтани бозичаҳоеро интихоб намудан лозим аст, ки шавқу завқ нисбати онҳо зиёд бошад. Доирачаю квадратҳо, ситора-чаю зарраи барфакҳо, шакли сабзавоту мевачот, бод-безаку заврақчаҳо, занҷираю фонусчаҳо аз қабилӣ чунин маводи ороишианд (*расми 1*).

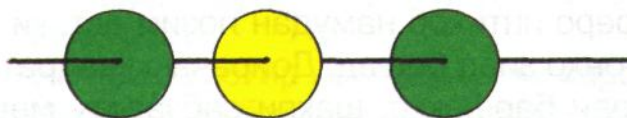
Расми 1

Супориши якум. Чунин квадратчаҳо бурида, пас онҳоро дар як ришта гузаронед, шадда ҳосил мешавад (расми 2).

Расми 2

Аз доирачаҳо низ чунин шаддаҳо месозанд (расми 3).

Расми 3

Супориши дуҷум. Тасмачаҳои коғазини гуногунранг-ро ба таври зерин печонед, занҷир ҳосил мешавад.

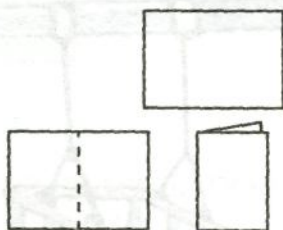

Дар вақти холи СОХТНИ ЛИФОФА

Лифофаҳоро дар шаклу ҳаҷмҳои гуногун сохтан мумкин аст.

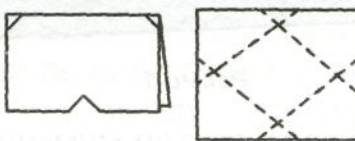
Аз ҷумла, лифофа ҳамчун ҷузъгир ба мақсади нигоҳ доштани шаклҳои геометрӣ истифода мешавад.

1. Аз коғаз буридани шакли квадрат (расми 1).

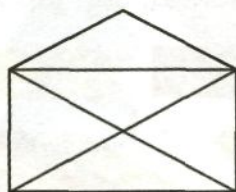
Расми 1

2. Муайян намудани хатҳои қатшаванда, бурриши кунҷҳо (расми 2).

Расми 2

3. Пайвасти гӯшаҳо ва истифодаи он (расми 3).

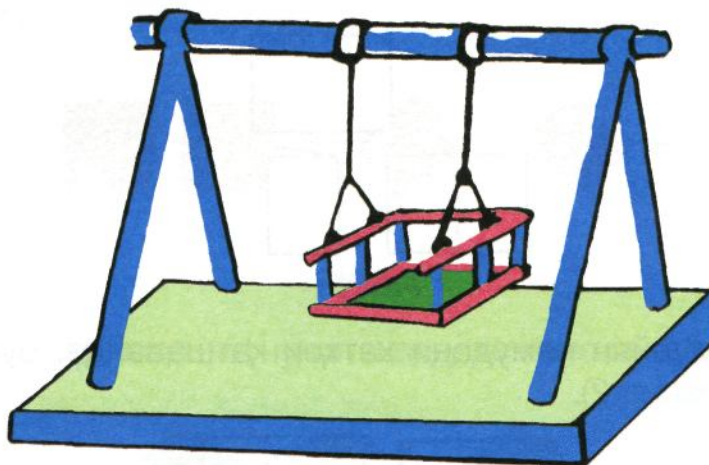
Расми 3

Лифофаро барои ҳифзи асбобҳои айёни (шаклҳои геометрӣ) истифода баред.

Дар вақти холи

АРҒУНЧАК

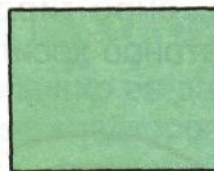
Ба расм (расми 1) нигаред ва гӯед, ки оё дар чунин арғунчак (ё шакли дигараш) бозӣ кардаед?

Расми 1

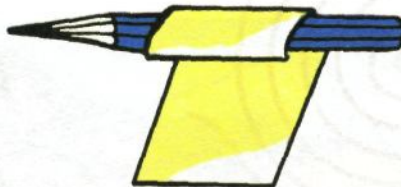
Арғунчакро ин тавр сохтан мумкин аст.

1. Сохтани сутунчаҳо (расми 2).

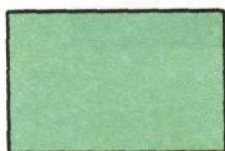
Расми 2

2. Сохтани тирчӯб (расми 3).

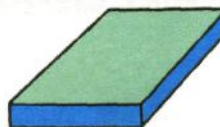

Расми 3

Тайёр кардани таҳкурси (расми 4) ва тахтачаи нишаст (расми 5).

Расми 4

Расми 5

Акнун қисмҳоро ҷо ба ҷо гузошта арғунчак созед.

Дар вақти холи

ШАКЛУ СУРОБСОЗӢ АЗ СИМ

Шаклҳои (фигураҳо)-и геометрии дар дарси математика омӯхтаатонро ба хотир оред.

Бо ёрии сими печон (спиралшакл) шаклу суробҳои дилхоҳро сохтан мумкин аст. Сими печонро ин тавр тайёр кунед.

Сими борики мисин, пӯлодин ва ғайраро интихоб намуда, онро гирдогирди мехча печонда печакҳои дилхоҳатонро ҳосил намоед (расмҳои 1, 2).

Расми 1

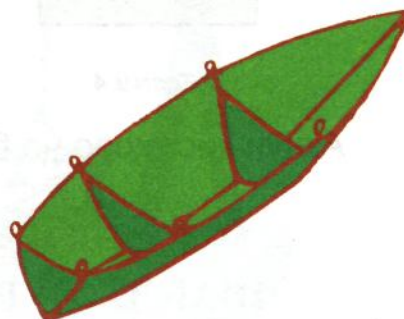

Расми 2

Акнун бо ёрии печакӣ ҳосилкардаатон шаклҳои дилхоҳатонро созед (расмҳои 3, 4).

Расми 3

Расми 4

Бо ин усул метавонед, шакли зарфҳо, асбобҳо, олотҳо, бозичаҳо ва ғайраро созед.

ДАРСИ 27

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ КЌХСОР

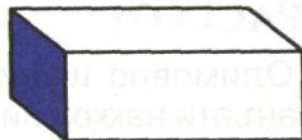
Дар расм манзараи кўхсор, харсангҳо ва дарахтони қатор хеле хуб тасвир ёфтаанд. Онро эҷодкорона тавре тасвир созед, ки зебӣ ва нафосати манзараи кўхсор халалдор нашаванд.

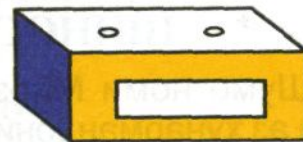
Дар вақти холи

АЙЁНИЯТ БАРОИ ДАРСИ ЗАБОНИ МОДАРИ «АБАК»

Аз картони нафис ё варақи албом чунин куттича-хоро созед (расмҳои 1, 2).

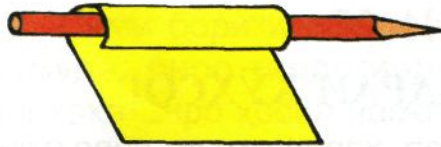

Расми 1

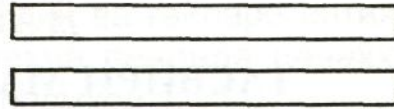

Расми 2

Пас бо ёрии қалам аз қоғази оддӣ ё газета ду даста тайёр кунед (расмҳои 3, 4).

Расми 3

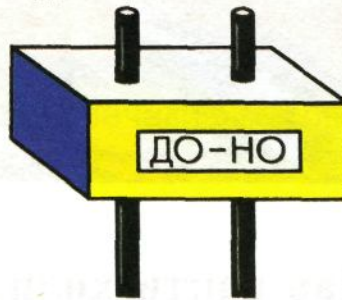
Расми 4

Акнун лентачаи коғазине сохта дар рӯи он калима ё ҳиҷоҳои даркориатонро сабт созед (расми 5).

ДО НО, НО ДОН

Расми 5

Дар охир аз расмҳои зерин истифода бурда, қисмҳои ҳоро ҷо ба ҷо созед.

Ҳангоми тоб додани дастаҷаҳо навиштаҳои лента аз дарича намоён мешавад.

ДАРСИ 28

ШИНОСОӢ БО РАССОМ

Шумо номи Мирзораҳмат Олимовро шунидаед. Ё яке аз ҳунармандони бузурги санъати наққошии тоҷик аст. Вай дар Хуҷанди бостонӣ таваллуд шудааст. Манзараҳои шаҳри қадим, одамони гуногункасби он, анъана ва эҷодиёти халқӣ дар қалби ҷавон ҳисси муҳаббат ба санъатро бедор сохт. Мирзораҳмат аз овони ҷавонӣ

дар ороиши нақшу нигори биноҳои гуногуни ҷумҳури фаъолона ширкат варзида, саҳми босазое гузоштааст.

Солҳои зиёд М. Олимов дар ҳунаристони зебои Душанбе ба ин касби боифтихор машғул буда, шогирдони зиёдеро тарбия кардааст, ки алҳол ҳама ҳунарманди маъруфанд.

Наққошиҳои эҷодкардаи Мирзораҳмат хеле рангину пурмазмун мебошанд. Дар маърази композитсияи он гулҳо, баргҳо, парандагон дар ҳамбастагӣ аз истифодаи рангҳо хеле ҷолиб нигораш ёфтаанд.

ДАРСИ 29

ТАСВИРИ РАСМИ ЗАРҒҲО

Ба болои миз ё дар ҷои дигар зарфи дилхоҳатон (кӯза-ча, сатилча, сабадча ва ғайра)-ро гузошта тасвир созед.

Дар вақти холӣ

СОХТНИ МОДЕЛИ АВТОМОБИЛ

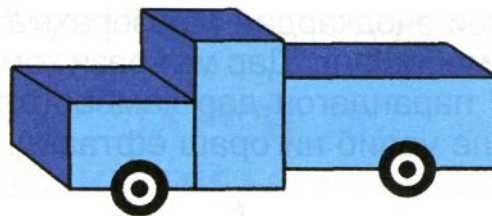
Шумо тамғаи кадом автомобилҳо (Краз, Белаз, Маз, Волга, Москвич ва ғайра)-ро медонед?

Дар кадоми онҳо бештар савор шудаед?

Дар сохтмонҳо кадом автомобилҳоро бештар ба кор мебаранд?

Падар ё бародари кӣ ронанда аст ва дар хусуси кори онҳо чӣ медонед?

Расми автомобилро аз назар гузаронда қисмҳои ба чашм намоёнро номбар кунед (*расми 1*).

Расми 1

Аз қуттиҳои холии гӯгирд истифода бурда, ба автомобилҳои дар расм монанд мошинча созад: Ду қуттӣ ба сифати кабин як то ба сифати мотор, аз чӯбчадонаш соғуи онро сохтан мумкин аст.

кин аст. Ҳангоми офаридани расми ҳайвонот ва парандагон кӯшиш кунед, ки дар симои ҳайкалчаҳои худ хулқу атвори қаҳрамонони афсонаҳо баръало назаррас бошанд.

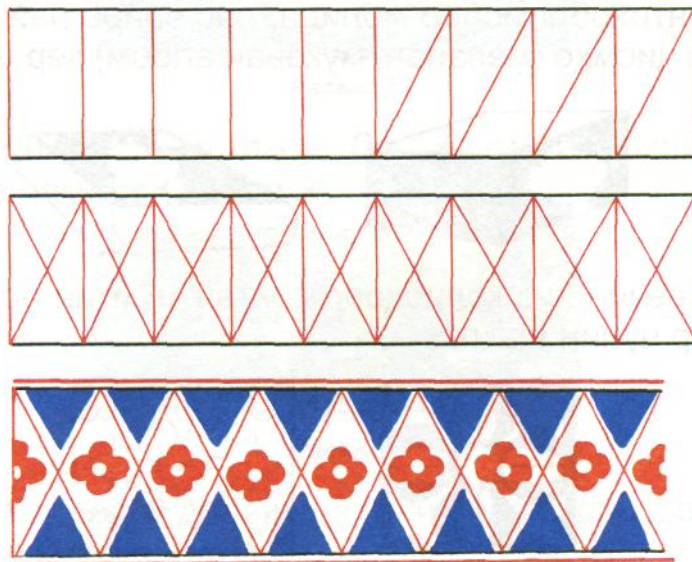

ДАРСИ 32

НАҚШУ НИГОРИ МИЛЛӢ

1. Омӯзиши танзими тақсими баробар.
2. Кашидани тарзи элемент бо ҳаракати яктарафа ва вазни роҳи якхела.

3. Ба воситаи хатҳо пайваст намудани элементҳо.
4. Бо рангҳои муносиб ба анҷом расонидани ороиш.

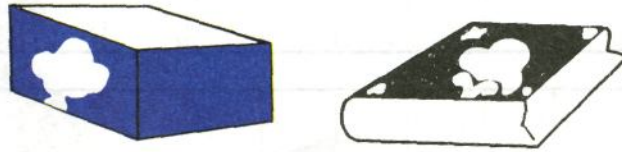
Чунин наққоширо дар матоъ тасвир намуда, онро гулдӯзӣ кунед.

Дар вақти холи СОХТАНИ ҚОЛИБҲО

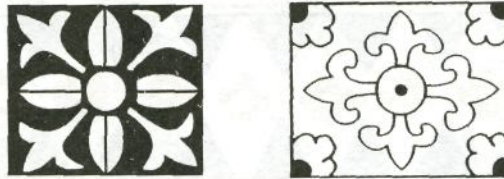
Қолибҳоро аз қисмҳои гуногун сохтан мумкин аст. Картошкаи начандон калонро гирифта, онро ба ду ҳисса ҷудо карда, дар сатҳи болои яке аз қисмҳо бо қалами ранга квадратчаеро тасвир мекунем ва пас он тарафҳои ишорашударо бурида қолибро ҳосил мекунем.

Бо ёрии қолиби ҳосилкардамон дар мавридҳои расм-кашӣ, метавонем муқоваи албом ва ё ашёҳои дилхоҳамонро ба тариқи зерин оро диҳем; бо мӯқалам ба рӯи қолиб ранги интихобиамонро молида, пас вайро пай дар пай дар рӯи ҷисмҳо (масалан, муқоваи албом) зер мекунем.

Аз резин низ қолибҳоро сохтан мумкин аст. Масалан, дар чунин шакл:

Дар вақти холи

АЙЁНИЯТ БАРОИ ДАРСИ ТАБИАТШИНОСӢ

ШАКЛИ I. Аквариум. Аквариумро ин тавр созад.

1. Интихоби қоғазҳои ранга ва аз онҳо тайёр кардани қисмҳо (расми 1).

Расми 1

2. Ҷобаҷогузори қисмҳо ва сохтани аквариум (расми 2).

Расми 2

ШАКЛИ II. Ҷангалзор. Дар ҳаҷми андозаи зерин муқоиса намоед (расми 3).

Расми 3

Аз андозаҳои додашуда истифода бурда, расми бешаро тасвир созед (расми 4).

Расми 4

Акнун қисмҳоро ҷо ба ҷо гузошта чунин айёният созед.

Дар вақти холӣ

НИГОҲУБИНИ РАСТАНИҲОИ ХОНАГӢ

Табиист, ки ниҳолчаҳои кӯчат кардаи шумо аллакай қомат рост кардаанд. Минбаъд кӯшиш кунед, ки ба ниҳолчаҳо ҳамеша нурҳои офтоб расида тавонанд. Инчунин беҳи ҳар як ниҳолчаро нарм карда об диҳед.

Бо мақсади муайян кардани сабзиши ниҳолчаҳо дар ҳар як тӯбак ченчӯбе гузоред ва муайян намоед, ки ҳафтае онҳо чанд мм ё см қад мекашанд.

Ченчӯбҳоро ин тавр сохта истифода бурдан мумкин аст (расмҳои 1, 2).

Расми 1

Расми 2

ДАРСИ 33

ТҶҲҒҒА БА РҶЗИ АРМИЯ

Рӯзи ташкилѐбии Артиши миллӣ ба воситаи киною телевизор тамошо кунед.

Корнамоиҳои вайро дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аз хотир набароред.

Шумо имконият доред, ки навбати аввал қаҳрамонону иштирокчиѐни ҷанг, пас падару бародаронатонро ба рӯзи идашон бо тӯҳфаи худ табрик созед.

Тӯҳфаи 1

Тӯҳфаи 2

Инчунин имконият доред бо ёрии ҷисмҳои табиӣ тӯҳфаи дилхоҳатонро созед.

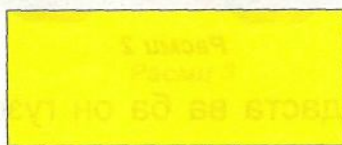
Дар вақти холи СОХТАНИ БОЗИЧАҲО

Ба мақсади ёри ба боғча шумо имконият доред ба-рои хурдтаракон бозичаҳои дилхоҳ созед.

ШАКЛИ I. Бодбарак.

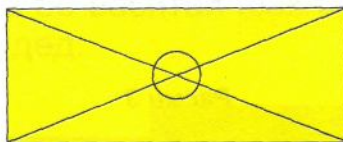
Бодбаракро дар шакли гуногун сохтан мумкин аст.

1. Интихоби порчаи қоғаз ва ба шакли квадрат даровардани он (расми 1).

Расми 1

2. Аз гӯшаҳо ба марказ гузаронидани хатҳои буриш (расми 2).

Расми 2

3. Пайваст кардани гӯшаи 1, 3, 5, 7 ба марказ ва рӯи ҳам ширеш кардани онҳо.

4. Пайвасти бодбарак ба даста (расми 3).

Расми 3

ШАКЛИ II. Шакли дуоми бодбаракро аз чӯбу коғаз ин тавр сохтан мумкин аст.

1. Интихоби тасмачаҳо (расми 1).

Расми 1

2. Қат карда аз байни якдигар гузаронидани онҳо (расми 2).

Расми 2

3. Интихоби даста ва ба он гузоштани бодбарак (расми 3).

Расми 3

ШАКЛИ III. 1. Бозичаҳо бо ёрии сим (аробача).

2. Симро интихоб карда онро дар шакли доирача часпонед (расми 1).

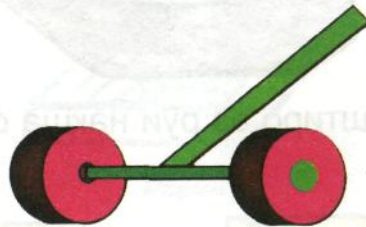
Расми 1

3. Акнун нӯги он симро аз байни доирача гузаронда баъди 10 сантиметр боз чарх занонед (расми 2).

Расми 2

Дар охир ба он дастача созед (расми 3).

Расми 3

ДАРСИ 34 МОДЕЛИ КИШТӢ

Соли гузашта бо воситаи шаклҳои геометрӣ чунин киштича сохта будед:

ШАКЛИ I. Акун метавонед аз материалҳои табиӣ чунин киштича созед.

1. Пустлохи дарахт.

ДАРСИ 36

КОРҲОИ ОРОИШӢ

Бо ёрии қолибҳои ҳосилкардаатон дар рӯи албом шаклҳои зеринро тасвир намоед (расми 1).

Расми 1

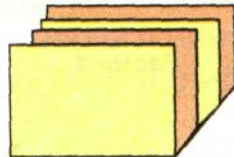
Дар ҳолати набудани албом, шумо имконият доред, ки мустақилона онро тайёр намоед.

1. Аз картони ғафс чунин муқова созед (расми 2).

Расми 2

2. Аз қоғази оддии хатнависӣ мувофиқи андозаи муқова якчанд (10 дона) порча гиред (расми 3).

Расми 3

3. Варақҳоро болои ҳам байни муқоваҳо гузошта дар фосилаи 5-мм сӯрохиҳо гузоред (расми 4) ва пас аз онҳо сим гузаронед.

Расми 4

Рӯи муқоваро бо хоҳиши худатон оро диҳед, масалан ин тавр (расми 5).

Расми 5

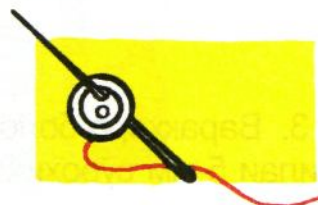
Дар вақти холи ЧАСПОНИДАНИ ТУГМА

Як порча матоъ гиред (расми 1).

Расми 1

Ба он тугмаеро гузошта аз зери матоъ сӯзан (бо ришта ба боло) гузаронед (расми 2).

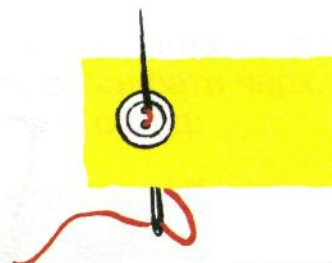

Расми 2

Сӯзанро аз сӯроҳии дуҷум ба зер гузаронед (расми 3).

Акнун дар байни сӯроҳиҳо донаи гӯгирдро гузошта корро идома диҳед (расми 4).

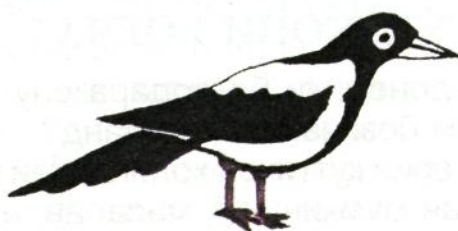
Расми 4

ДАРСИ 37–38

ТАСВИР ДАР МАВЗӢИ АФСОНАҲОИ ДӢСТДОШТА

Дар мавзӯи афсонаҳои дӯстдоштаатон расм кашед. Ин расмҳо ба шумо барои расми афсонаи дӯстдоштаатонро тасвир намудан ёрӣ мерасонанд.

Шумо чунин тарзи эҷодкориро аз коғази ранга фигураҳои алоҳидаро бурида барои ороиши оппикатсия ё ки аз пластилин композитсияи рангинро тартиб диҳед, ки тасвир рангину бой, ҷолибу назаррабо шавад.

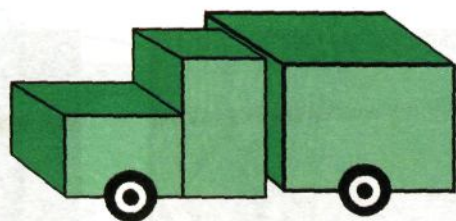
ДАРСИ 39

СОХТАНИ БОЗИЧАҶО БАРОИ КЌДАКОНИ БОҶЧА

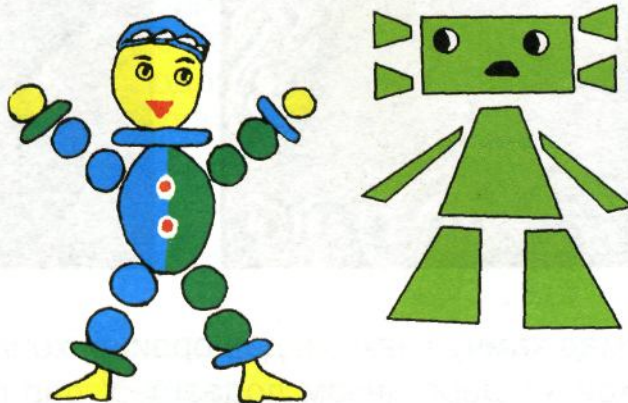
Оё шумо медонед, ки ба додаракону хоҳараконантон бештар кадом бозичаҳо маъқуланд?

Масалан, бо ёрии қуттиҳои холигаштаи гўгирд чунин бозичаҳоро сохтан мумкин аст, масалан, автомобил.

Қуттии яқум ба сифати мотор, дуюм ва сеюм ка-
бин, чорум қисми қафо, тугмачаҳо ба сифати чарх.
Мустақиллона бозичаҳои зеринро созед:

ДАРСИ 40

ШИНОСОЙ БО МАРДИ ҲУНАРМАНД

Алиаҳмади Вахонӣ дар яке аз ноҳияҳои кӯҳистони Бадахшон ба дунё омадааст. Ҳунари наққоширо Алиаҳмад дар зодгоҳаш Ямг аз хешовандонаш омӯхтааст. Дар ин деҳа бисёр мутрибон, ҳофизон, шоирон ва наққошон зиндагӣ мекарданд. Алиаҳмад дар наққошиҳо-яш композитсияи хеле бою рангинро моҳирона истифода бурдааст. Дар бисёр наққошиҳои ӯ тасвири хатҳои сарбастаи мавҷнок қорбаст шудаанд.

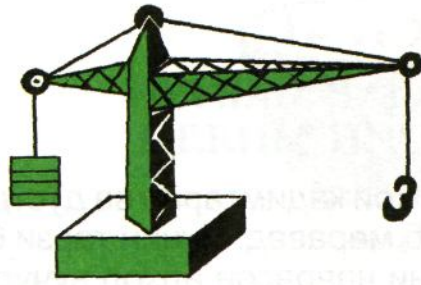

Алиаҳмад ҳамчун наққош дар ороиши хонаҳои зодгоҳаш корҳои зиёдеро анҷом додааст. Ӯ дар рӯи сангҳои мрамор ва лочувард хунари баланди худро ба кор бурдааст. Ин аст, ки муҳаббати саршор нисбати санъати наққошӣ ва заҳмати эҷодкорӣ бо мурури замон Алиаҳмадро сазовори ҳурмату эҳтироми умум гардонид.

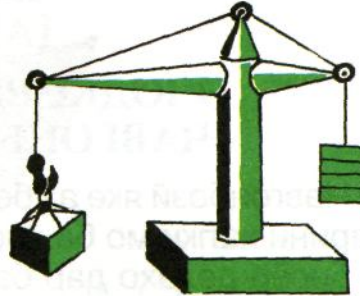
Дар вақти ҳолӣ

КРАНИ БОРБАРДОР

Муайян кунед, ки дар маҳалли шумо кадом намуди кран кор мекунад (расмҳои 1, 2).

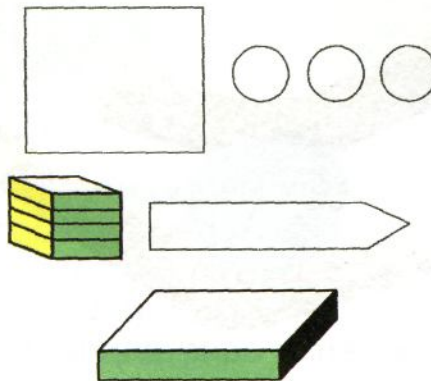
Расми 1

Расми 2

Кран кадом корро ичро мекунад? Онро дар чӣ гуна
ҷойҳо ё сохтмонҳо ба кор мебаранд?

Падар ё бародари кӣ кранчӣ ҳаст? Кран меҳнати
инсонро чӣ тавр осон мекунад? Қисмҳои асосии кранро
номбар кунед. Бо ёрии сим чунин кран созад (расми 3).

Расми 3

Онро бо ёрии қоғаз ин тавр сохтан мумкин аст:

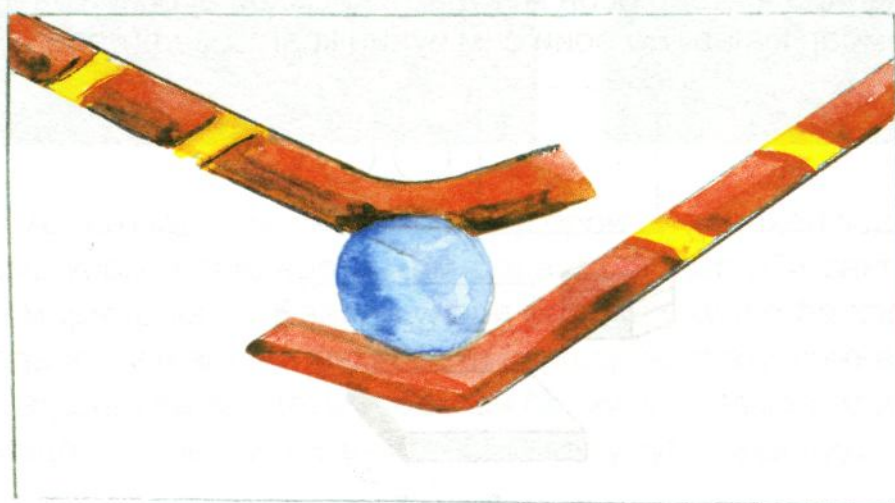
1. сохтани қисми тақягоҳӣ;
2. тирчӯб (стрела);
3. таҳкурси бо чархҳо;
4. сангҳои вазн;
5. танобҳо (трос).

Аз расмҳо истифода бурда мустақилона кран созад.

ДАРСИ 41

ЭҶОДКОРӢ ДАР МАВЗӢИ ҶАВГОНБОЗИИ МИЛӢИ

Ҷавгонбозӣ яке аз бозиҳои қадимтарин ва дӯстдош-татарини халқи мо ба ҳисоб меравад. Чунин тарзи бозӣ дар бисёр деҳаҳо дар байни наврасон алҳол вуҷуд до-рад. Дар вақти тасвир намудан аввал шакли хомакиро бо хатҳои мулоим ишора намоед, сипас тарзе тасвир созед, ки композитсияи бою рангини ҷавгонбозон дар расм баръало таҷлил ёбад. Акнун ба кори наққошӣ ва рангубори он машғул шавед.

ДАРСИ 42

СОХТАНИ ЗАРҶО БО УСУЛИ ОҶАР ДОДАН

Ба зарфе об гирифта дар он порчаҳои қоғази тунук ва рӯзномаро омехта кунед (*расми 1*).

Расми 1

Акнун зарфи дилхоҳатонро ба рӯи дигар (баръало) гузошта дар сатҳи рӯи он порчаҳои намнокшударо як қабат гузоред (расмҳои 2, 3).

Расми 2

Расми 3

Пас ба рӯи қабати гузоштаатон ширеш молида боз як қабат коғазпора гузоред. Аз болои он боз ширеш ва коғаз... Ин амалро то ҳолати 6–8 қабат шудани коғаз давом диҳед (расми 4).

Ҷисми ҳосилкардаатонро то пагоҳ нигоҳ дошта, пас қабати ҳосилшударо аз зарф ҷудо созед (расми 5).

Расми 4

Расми 5

Зарфи ҳосилкардаатонро рангу бор карда бо гулҳои дилхоҳатон оро диҳед (расми 6).

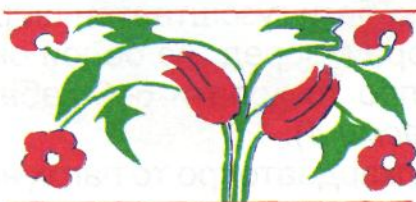

Расми 6

ДАРСИ 43–44

РАНГҲОИ ОРОИШӢ ДАР НАҚШУ НИГОР

Зебоии ороиши нақшу нигор вобаста ба ҳамбастагии рангҳо аст. Ин гуна рангҳои баланди бо ҳам мувофиқро шумо дар наққошиҳои Тоҷикистон дида метавонед. Дар мавриди иҷро намудани нақшу нигор рангҳои мувофиқро дар расм истифода баред. Акнун бо рангҳои ҷилодеҳ нақшу нигорро оро диҳед.

Чунин тарзи нақшу нигорро аз тасаввурот тарзе тасвир созед, ки ҳунари эҷодкории шумо ба чашм бирасад.

ДАРСИ 45

ТҶҲҲА БА ИДИ ЗАНОН

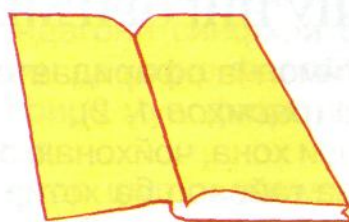
ТҶҲҲаҲо гуногун мешаванд. ТҶҲҲаи беҲтарин тҶҲҲаест, ки шумо онро ба дасти худ сохтаед.

ДухтарчаҲо имконият доранд рӯймолчае гулдӯзи карда ба он хотири модарашонро шод гардонанд (расми 1).

Расми 1

ПисарчаҲо бо маҲсули дасташон, бозичаю мошинча, дафтарчаю китобчаҲо метавонанд табрик созанд (расми 2).

Расми 2

Дар вақти холи ДҶХТАНИ РҶЙМОЛЧА

Рӯймолчаҳои дар расм тасвирёфтaro аз назар гузаронед (расми 1).

Расми 1

Дар рӯи матои интихобкардаатон чунин нақшу нигодро тасвир карда пас гулдӯзӣ кунед.

Чунин амалҳоро дар хона идома диҳед.

ДАРСИ 46 НАҚШУ НИГОРИ МИЛЛӢ

Нақши дар рӯймолча офаридаатонро ба нақши девор муқоиса кунед (расмҳои 1, 2).

Нақшҳои девори хона, чойхонаю ошхонаҳо, қасрҳои маданият, музей ва ғайраро ба хотир оварда, мустақилона нақш офаред. Ба мақсади ёри аз ишораҳои зерин истифода баред.

Расми 1

Расми 2

Дар вақти холи КОШТАНИ ТУХМИҲО ВА НИГОҲУБИНИ ОНҲО

Дар маҳали шумо кадом растанӣҳо мерӯянд?

Оё вақти кишта тухмиҳоро муайян карда метавонед? Мавриди киштукор аз кадом навъи порӯҳо истифода бурдан мумкин аст? Тухми зироатҳоро чӣ тавр ба гурӯҳҳо ҷудо мекунанд?

Супориши.

1. Тухмиҳоро интиҳоб намоед, ки коштани онҳо ба шароити маҳаллатон мувофиқ бошанд.
2. Замини киштро аз баргу пояи растанӣҳо тоза намуда, пас ба кишт шурӯъ намоед.
3. Ёри хонандагони синфҳои болоиро дар кори нарма кардани замин аз хотир фаромӯш накунад.
4. Олотҳои кориро мувофиқи ҳисм ва синну солатон интиҳоб намоед.
5. Пеш аз ба кор шурӯъ намудан ба звеноҳо (бо маслиҳати муаллим) ҷудо шавед. Натиҷаи коратонро аз рӯи ҷадвали зерин ба ҳисоб гиред.

Номгӯи растанӣ	Вақти кишт	Номгӯи ғизо	Обу ғизо	Ҳосил
Тухмии	21. III. 2000	Поруи	Обу ғизо	Тирамоҳ

ДАРСИ 47

НИГОҲУБИНИ РАСТАНИҲО ВА САБЗАВОТ

Муайян намоед, ки дар қитъаи интихоб кардаатон кадом растаниҳо ва сабзавот кошта шудаанд ва талаботи онҳо нисбат ба обу ғизо чигунаанд?

Кадом рӯз ба сабзавот додани обро қулайтар медонед ва чаро? Истифодаи кадом намуди порухо (органикӣ ё минералӣ)-ро афзалтар медонед?

Кадом сабзавот аз хунокии (-1°) начандон зиёдтар зарар мебинад ва онро чӣ тавр муҳофизат бояд кард?

Супориш.

Вақти коштан, обу ғизодиҳӣ, нармкунӣ ва хишоваи сабзавотро ба ҳисоб гиред.

Муайян кунед, ки кадом тадбири шумо (дар гармӣ ё мӯътадил додани об, истифодаи порухо ва ғайра) фоиданоктар аст.

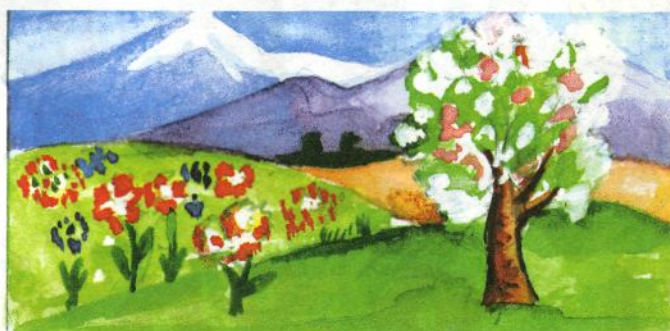
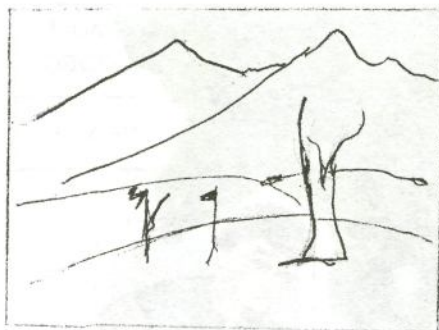
Хонандагон машғули парвариши рустаниҳо.

ДАРСИ 48

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ БАҲОР

1. Моҳирона тасвир кардани шакли умумии ха미ҳо.
2. Тасвир намудани манзара. Бо элементҳои лозимӣ ғайр гардондани тарзи алоқамандии композитсия.
3. Интихоб намудани рангҳои шинам ва истифодаи онҳо.
4. Самти рушнӣ ва торикиро дар расм тасвир намудан.

ДАРСИ 49

СОХТАНИ ЗАРФҲО

Бо мақсади сохтани зарфи дилхоҳ пеш аз ҳама масолеҳи онро ба чунин шакл даровардан даркор аст (расми 1).

Расми 1

Пас онро вобаста ба шаклу андозаи маснуоти сох-
ташаванда тағйир медиҳем. Масалан, барои сохтани
косачаю пиёла ин тавр (расми 2).

Расми 2

Дар охир зарфҳои сохтаамонро ин тавр оро додан
лозим аст (расми 3).

Расми 3

Дар вақти холӣ

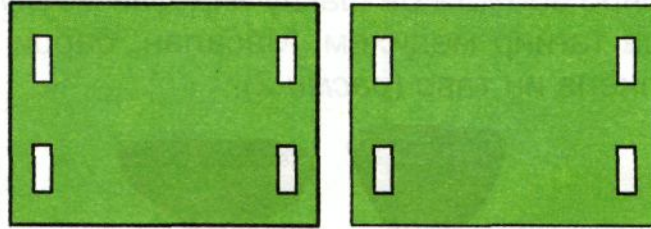
СОХТАНИ ЧУЗЪГИР БАРОИ ЧАМЪ ОВАРДАНИ БАРГУ ПОЯИ ГИЁҲХО

Шумо имконият доред чузъгирҳои гуногуншаклу
гуногунҳаҷм созед.

ШАКЛИ 1.

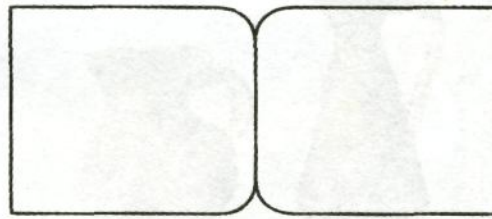

Чунин (расми 1) чузъгирро ин тавр сохтан мумкин аст.

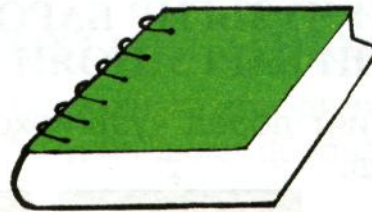
Расми 1

1. Интихоби картони тунук барои муқова (расми 2).

Расми 2

2. Интихоби варақҳо ва дар онҳо ҷой додани баргҳо (расми 3).

Расми 3

ШАКЛИ II. Ду порча картони муқаррариро интихоб карда онҳоро ин тавр сӯроҳ кунед (расми 4).

Акнун аз сӯроҳиҳо тасмачаҳои матогин гузаронида чунин ҷузъгир созед:

Расми 4

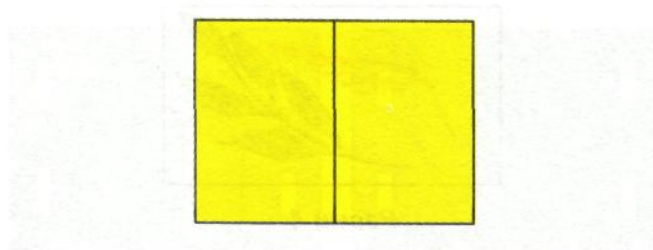
ДАРСИ 50 КОРҶОИ ОРОИШӢ

Аз гулҳои гуногун ва баргҳо ба шакли силсила ба-рои ороиши наққошӣ буред. Сипас онҳоро бо тартиб ба варақи ранга часпонед, қолиб ба вучуд меояд. Дар поёни он аз қоғази маҳин буридашудаи ранга шилшила сохтан мумкин аст.

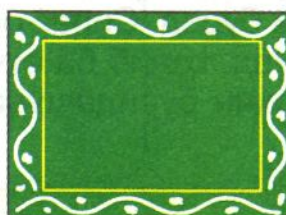
ДАРСИ 51 СӢЗАНГИРАК

Сӯзангиракро дар шаклҳои гуногун сохтан мумкин аст.
ШАКЛИ I. Картони тунукеро интихоб карда дуқат кунед (расми 1).

Расми 1

Пас ба андозаи он матои махмалинеро интихоб карда ба қисми дохили вай васл карда аз канораҳо кӯкдӯзӣ кунед (расми 2).

Расми 2

ШАКЛИ II. Матои дилхоҳатонро интихоб карда, онро бо пахта ба шакли болишт дӯзед (расми 3).

Расми 3

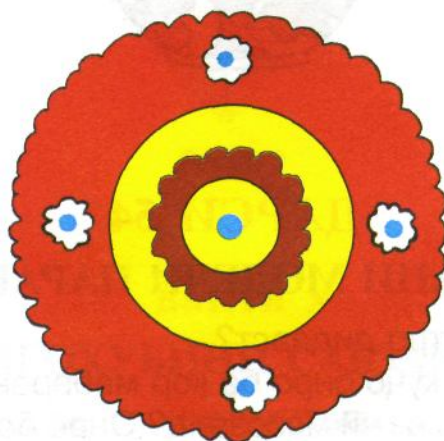
ШАКЛИ III. Матои интихоб кардаатонро дар сурати ҷисме дароварда пас бо ёрии пахта корро идома диҳед.

ДАРСИ 52

ҲУНАРҲОИ НАҚШУ НИГОР

Дар дарси гузашта бо намунаҳо аз наққошии гулҳо ошно шудед. Дар ҳунарҳои наққошӣ аз гулҳо ва аз зебоиҳои он фаровон истифода шудааст. Ин наққоширо дар шакли давра тарзе тасвир созед, ки шакли гулҳоро дарбар гирад. Сипас онро бо рангҳои сурх, кабуд, бунафш ва намуди рангҳои дигар ороиш бидиҳед.

ДАРСИ 53

ТАСВИР АЗ АСЛ – ПИЁЛА

Бо ёрии хати ёрирасон нишон додани шакли асосии ашё. Расмро тарзе тасвир намоед, ки ҷойгиршавӣ, фарқияти андоза дар расм аниқ карда шавад. Акнун кӯшиш кунед, ки тавассути рангҳои нафис ороиши тасвирҳо зебою рангин бароянд.

ДАРСИ 54

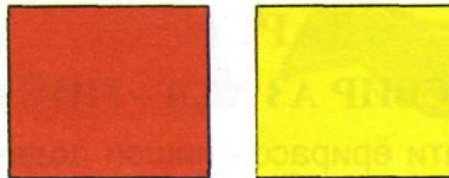
СОХТАНИ МОДЕЛИ ПАРАШЮТ

Кӣ парашютро дидааст?

Кай ва дар куҷо онро ба кор мебаранд?

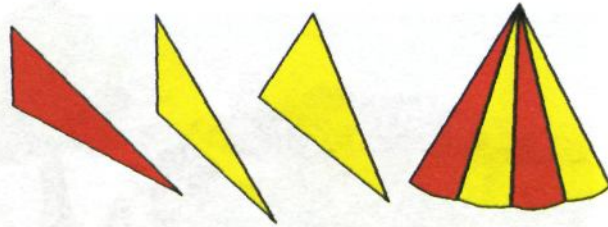
Парашютро аз чӣ месозанд? Онро бо ёрии коғаз ин тавр сохтан мумкин аст.

1. Интихоби коғази квадратшакл ва дар он ишорат кардани хатҳои қатшаванда (расми 1).

Расми 1

2. Буридани қисми қатшуда аз рӯи хати бурриши доиращакл (расми 2).

Расми 2

3. Интихоби риштаҳо ва пайвасти онҳо (расми 3).

Расми 3

Дар вақти холи

НИГОҲУБИНИ САБЗАВОТ

Нигоҳубини растаниҳои қитъаи ба ӯҳда гирифта-
атонро идома диҳед.

Ба ҳисоб гиред, ки чанд маротиба беҳи ниҳолҳоро
наrm карда чӣ гуна физо додед.

Мушоҳида карда ба ҳисоб гиред, ки кадом сабзаво-
тҳо нисбат ба об эҳтиёҷи зиёд, кадомаш нисбатан кам-
тар ва кадомашон талаботи ниҳояд кам доранд.

Инчунин эҳтиёҷи растаниҳоро нисбати рӯшноӣ аз
хотир набароред.

Муайян кунед, ки кадом растаниҳо аллакай ҳосил
додаанд ва кадомашон минбаъд пухта мерасанд.

Оё аз маҳсули заҳмататон ошхонаи мактаб фоида
мебинад ё не?

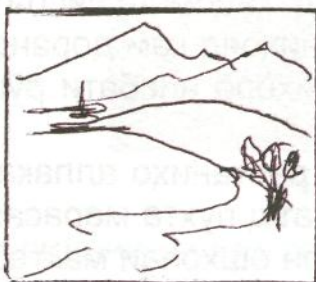
ДАРСИ 55

САЙРИ САҲРО

Ба талу теппаҳои атроф назар андозед. Замин чӣ гуна «либос пӯшидааст?». Дарахтон чӣ тавр рангашонро тағйир додаанд?

Манзараи мушоҳида кардаатонро тахминан аз рӯи тартиби зерин тасвир кунед.

1. Тасвири шакли умумӣ.
2. Нишон додани манзараҳои алоҳида, аз ҷумла дарахтон.
3. Рангу бори манзара.

Расми 1

Расми 2

Расми 3

ДАРСИ 56

ТАСВИРИ РАСМ ДАР МАВЗЀИ: «ДАРАХТ МЕВА (ҒЀРА) МЕБАНДАД»

Ба олами атрофамон назар кунед. Оё мушоҳида кардаед, ки дарахтон чӣ гуна гул карда ғӯра мебанданд?

Дар маҳали шумо кадом меваҳои пешпазакро دیدан мумкин аст? Ғӯраи он меваҳо чӣ гунаанд ва баъди пухтан кадом рангро мегиранд. Аз рӯи тартиби зерин шохчаи мевабастаеро тасвир созед.

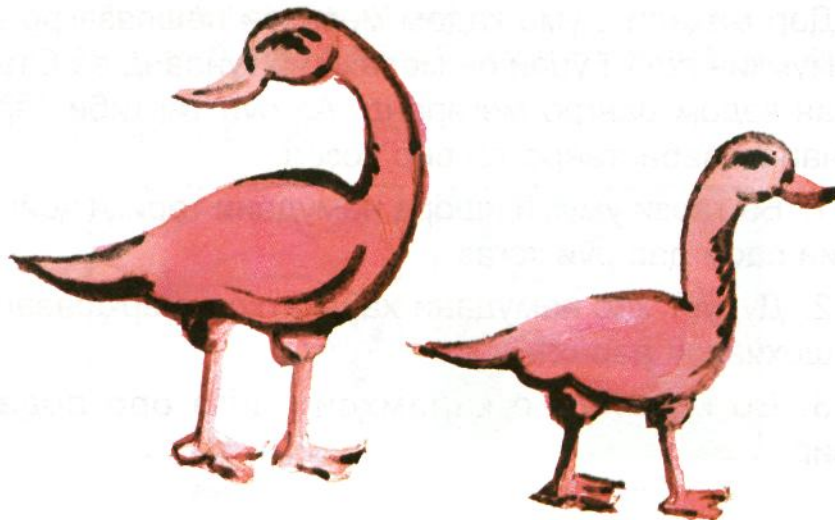
1. Ба тарзи умумӣ ишора намудани тариқи ҷойгиршавии расм дар рӯи қоғаз.
2. Дуруст ҳис намудани ҳаракатҳои фарқшаванда дар шохчаҳои дарахт.
3. Бо мӯқалам ё қаламҳои ранга оро додани тасвир.

ДАРСИ 57–58

СОХТАНИ ҲАЙКАЛЧАҲО ВА БОЗИЧАҲО

Аз гил ҳайкалчаҳо ва бозичаҳои гуногун созад. Ҳайкалчаҳо ва бозичаҳоро аз лундаи яклухт ва ҷузъҳои сохтан мумкин аст. Баъди сохтани ҳайкалчаҳо, бозичаҳо онро хушк кунед. Сипас бо рангҳои сурх, бунафш ва дигар ранг ороиш диҳед.

Дар вақти холи

ГУЛДЎЗИ

Нақшу нигори домани куртаи чаканро аз назар гузаронида яке аз нишонаҳои нисбатан соддатарро гулдӯзи кунед.

Писарон имконият доранд, чунин нақшу нигорро дар рӯи коғаз бо ёрии рангҳои моеъ тасвир созанд.

ДАРСИ 59

ТАСВИРИ САБЗАВОТ

Баъди нигоҳубини растаниҳо намунае аз онҳоро интихоб карда дар синф расмашонро тасвир созед.

Тартиби иҷрои супориш:

Дар вақти холӣ СОХТАНИ МИЗУ КУРСӢ

Шумо бо ёрии қуттии гӯгирд аллакай мизу курсӣ сохтаед. Масалан онҳоро ин тавр сохта будед (*расмҳои 1, 2*).

Расми 1

Расми 2

Акнун имкон доред онҳоро аз рӯи нақшаҳои зерин созед (*расмҳои 3, 4, 5, 6, 7*).

Расми 3

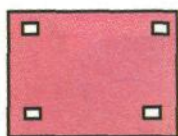

Расми 4

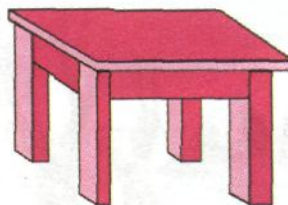

Расми 5

Расми 6

Расми 7

ДАРСИ 60

ТАСВИРИ РАСМИ КУРСӢ

Курсичаи дар дарси гузашта сохтаатонро ба ёд биёред. Оё чунин курсича дар синфи шумо дида мешавад. Пас онро ба ҷои намоёне гузошта расмашро тасвир созед.

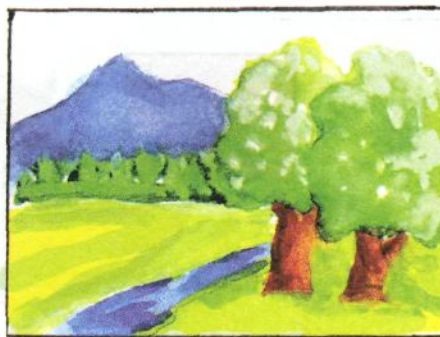
Дар вақти холи

ТАСВИРИ ФАСЛҲОИ СОЛ

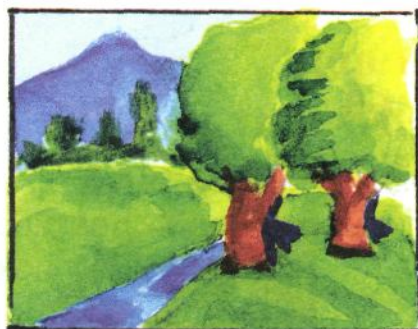
Гузашти айём ва омадани фаслҳои гуногуни сол низ дар муҳити табиат ва рангҳои он тағйиротеро ба миён меорад. Ба фаслҳои сол таваҷҷӯҳ кунед. Сипас, фаслҳои солро аз тасаввурот тарзе тасвир кунед, ки ҳамбастагии рангҳо ба фаслҳо таҷассум ёбанд.

Расми 1. Зимистон

Расми 2. Баҳор

Расми 3. Тобистон

Расми 4. Тирамоҳ

ДАРСИ 61

ТАСВИРИ САБЗАВОТ

Ҳангоми тасвир намудани сабзавот кӯшиш намо-ед, ки тарзи ҷойгиршавӣ ва зебогии асли дар рӯи қоғаз акс гардад. Сипас, фарқияти тарафҳоро ба инобат ги-ред. Самти торикӣ ва рӯшноӣ бо рангҳои асли акс ёбад.

ДАРСИ 62–63

ТАСВИР АЗ АСЛ

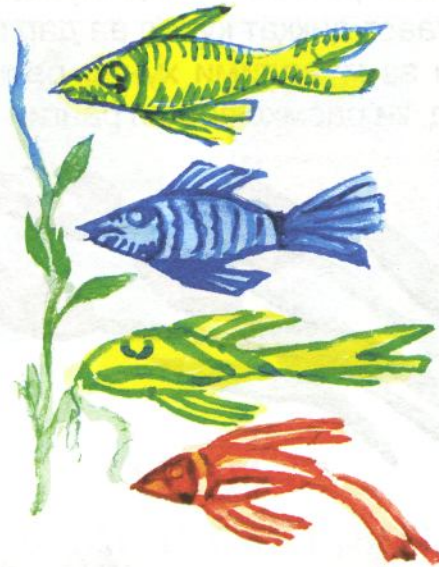
Хонандагони азиз! Шумо бо баъзе тарзҳои расмкашӣ шинос шудед. Кӯшиш кунед, ки усусли дигари онро бимӯzed. Шумо нек медонед, ки агар ашё дар маърази нур қарор бигирад, он таҷаллӣ хоҳад ёфт. Зеро нур боиси он мешавад, ки ранг ва ҳаҷми ашёҳо баръало назарнамо хоҳанд гашт. Ҳоло ба тасвири нуре, ки бар рӯи расмҳо омезиш ёфтааст диққат кунед ва дар мавриди марҳалаи баъдии он аз муаллими ҳунар раҳнамоӣ бихоҳед. Кӯшиш бикунед, ки расмҳо зебою рангин тасвир шаванд.

ДАРСИ 64–65

ТАСВИРИ МОҲИҲО

Дар расми зерин моҳиҳои гуногуншаклу гуногунранг кашида шудааст. Шумо метавонед аз тасаввуроти худ моҳиҳои гуногунро тасвир кунед, ки моҳиҳо дар аквариум ва ё ҳавз эҷодкорона акс гардад. Сипас бо ҳамбастагии рангҳо расмро тасвир созед, ки ҷиҳатҳои зебогии он таҷассум гардад.

Аз қоғази ранга чунин моҳиҳоро бурида, барои ороиш опплекатсияи рангиро созед.

ДАРСИ 66

ТАСВИР ДАР МАВЗҶИ МАНЗАРАИ МАКТАБ

Расмро аз тасаввуроти худ тарзе мунаққаш кунед, ки дар он анвои дарахтон, осмон, майдони варзиш, баҷаҳои хушҳол, бинои зебою рангини мактаб возеҳ ба назар бирасад.

Манзари гуногунрангро тамошо кунед.

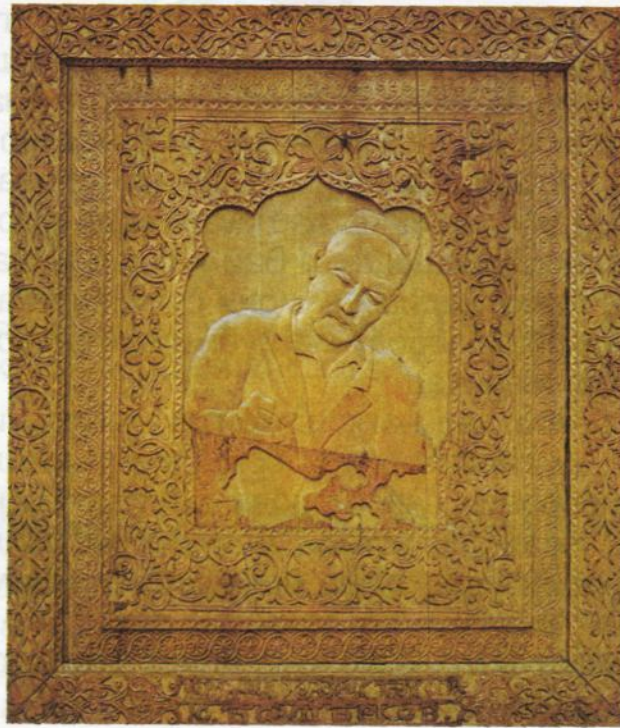
ДАРСИ 67

ШИНОСОӢ БО МАРДИ ХУНАРМАНД

Дар ин дарс шуморо бо наққоши бузургу мумтоз Ю. Баротбеков ошно мекунем. Баротбеков дар шаҳри бостони Уротеппа аз оилаи хунарманд ба дунё омадааст.

Баротбеков Ю. ҳамчун наққоши кандакор дар байни мардум хело машҳур аст. Намунаҳо аз асари гаронбаҳои ин марди хунарманд дар музейҳо ва китобхонаҳои ҷаҳон нигоҳдорӣ мешаванд. Вай нахустин шахсест, ки санъати ҳаққокии қадими замони суғдиёно аз нав эҳё сохта, бо нақшҳои зебову марғуби худ биноҳои тозабунёдиро ороиш медиҳад.

Баротбеков дар наққошиҳои худ чеҳранигорӣ низ намудааст, ки кандакориҳои бою рангии миллиамонро ба хотир меоранд. Ӯ шогирдони зиёдеро ба камол расонидааст, ки мисли устоди худ дар масоҷиду қасрҳо санъати волои кандакориро моҳирона ба кор мебаранд. Ва намунаҳои маҳсули заҳмати онҳо дар музейҳо нигоҳдорӣ мешаванд. Зеро нақшу нигор яке аз санъатҳои дӯстдоштаи халқи мо ба шумор меравад.

Ва ин моро водор месозад, ки ҳанӯз аз давраи мактабхонӣ санъати зебою рангини халқамонро боз ҳам инкишоф диҳем.

Дар вақти холӣ

ЧАМЪОВАРИИ ГИЁҲҶОИ ШИФОБАХШ

Дар маҳали шумо кадом намуди растаниҳои шифобахш мерӯянд?

Оё дар хусуси аҳамияти он гиёҳҳо шумо сухане шунидаед? Кӣ гиёҳҳои шифобахши маҳаллашро номбар мекунад?

Вақти чамъоварии гиёҳҳо ба ҳисоб гирифта ба кор шурӯъ кунед.

Яке аз гиёҳҳои назаррасро интихоб намуда, расмашро тасвир созед.

Масалан, гули садбарг.

Дар вақти холӣ

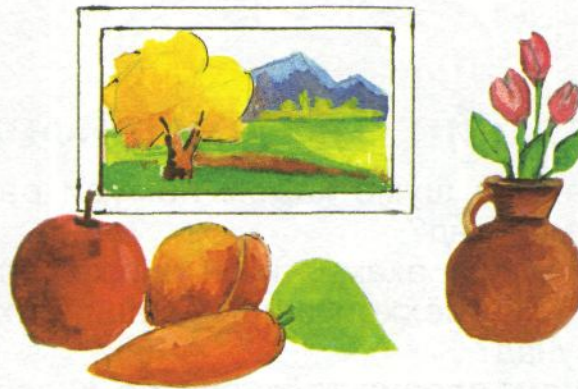
НАМОИШИ КОРҶО

Корҳои беҳтарини дар давоми соли хониш иҷро кардаатонро бо ёрии муаллим намоиш диҳед. Намоишро дар долони мактаб ё синфхона худатон ташкил кунед.

Корро ин тавр ташкил кардан мумкин аст; пеш аз ҳама корҳои коғазини ҳамворӣ ҳаҷман калонро ба девор ҷой дода, ба зери онҳо (гирдогирди синфхона) мизҳоро ҷой диҳед. Ба болои мизҳо корҳоро тавре ҷо ба ҷо гузоред, ки завқи

тамошобинро оварда тавонад. Навиштани номи иҷрокунандаи корро аз хотир фаромӯш накунад.

Аз расми зерин истифода баред:

ДАРСИ 68

СУПОРИШҶО БА ТАЪТИЛ

Шумо таътили худро дар ҷойҳои гуногун мегузаронед? Яке дар лагерҳои истироҳатӣ, дигаре дар боғу кӯҳу камар, сеюмин дар хона ва ғайра.

Сарфи назар аз макони дамгириятон кӯшиш кунед, ки бо меҳнат кӯчаки худ ба оила ва ё колхозу корхона, лагеру завод, фабрикаю муассиса ва ғ. ёрии амалӣ расонед.

Инчунин аз хотир набароред, ки қитъаи дар мактаб буда низ ба ўҳдаи шумо менамояд. Метавонед бо навбат гулу гулзори ба зима гирифтаатонро нигоҳубин намоед.

Ниҳоят заруртараш он аст, ки ҳар як таҷрибаю мушоҳидаи иҷро кардаатонро ба дафтаре қайд кунед, аз натиҷаи он хулоса бароред.

Инчунин дафтар ташкил намуда (албом) дар он баргу пояи растаниҳоро нигоҳ доред.

Тасвири манзараҳои мушоҳида кардаатонро аз хотир набароред.

МУНДАРИҶА

1. Саёҳат	3
2. Корҳои ороишӣ	4
3. Шакли суробсозӣ бо ёрии ҷисмҳои табиӣ	5
4. Тайёр кардани гӯшаи ситорача.....	6
5-6. Тасвири меваҳо ва баргҳо	8
7. Тасвири манзараи фасли тирамоҳ.....	10
8-9. Тасвири парвози парандагон.....	13
10. Нақшу нигори миллий дар рӯи матоъ ва гулдӯзии онҳо.....	16
11. Чароғҳои роҳнамо	18
12. Ҷамъоварии ҳосил	19
13. Тӯҳфа ба калонсолон.....	20
14. Бо ёрии ришта сохтани шаклҳои дилхоҳ.....	20
15. Тасвири расм дар мавзӯи «Ҳосили фаровон».....	22
16. Ба воситаи найчаҳо сохтани шаклҳо.....	24
17. Тасвири манзараи кишвари офтобӣ.....	25
18. Сохтани шакли суроби зарфҳо ва нақшу нигори онҳо.....	26
19. Тасвири баргҳои заррин	29
20. «Мо тирамоҳро тасвир мекунем»	30
21. Тасвири эҷодкорӣ	32
22. Театри лухтак	34
23. Тасвири хона ва деҳа	35
24. Ёрӣ дар ҷамъоварии ҳосил	36
25-26. Бозичаҳои ороишӣ.....	37
27. Тасвири манзараи қӯҳсор	43
28. Шиносоӣ бо рассом	44
29. Тасвири расми зарфҳо	45
30-31. Ҷустуҷӯҳои тоза ва сохтани шакли парандагон.....	47
32. Нақшу нигори миллий.....	48
33. Тӯҳфа ба рӯзи армия.....	52
34. Модели киштӣ	55

35. Тасвир аз рӯи мавзӯҳо	56
36. Корҳои ороишӣ	57
37-38. Тасвир дар мавзӯи афсонаҳои дӯстдошта	59
39. Сохтани бозичаҳо барои кӯдакони боғча.....	60
40. Шиносой бо марди ҳунарманд.....	61
41. Эҷодкорӣ дар мавзӯи ҷавгонбозии миллий.....	64
42. Сохтани зарфҳо бо усули оҳар додан	64
43-44. Рангҳои ороишӣ дар нақшу ниғор	66
45. Тӯҳфа ба иди занон	67
46. Нақшу ниғори миллий	68
47. Ниғоҳубини растаниҳо ва сабзавот	70
48. Тасвири манзараи баҳор	71
49. Сохтани зарфҳо , ...	72
50. Корҳои ороишӣ	75
51. Сӯзангирак	75
52. Ҳунарҳои нақшу ниғор	77
53. Тасвир аз асл - пиёла.....	77
54. Сохтани модели парашют.....	78
55. Сайри сахро..... , ...	80
56. Тасвири расм дар мавзӯи: «Дарахт мева (ғура) мебандад»	81
57-58. Сохтани ҳайкалчаҳо ва бозичаҳо	82
59. Тасвири сабзавот	82
60. Тасвири расми курсӣ	85
61. Тасвири сабзавот	86
62-63. Тасвир аз асл.....	87
64-65. Тасвири моҳиҳо.....	88
66. Тасвир дар мавзӯи манзараи мактаб.....	88
67. Шиносой бо марди ҳунарманд.....	89
68. Супоришҳо ба таътил.....	92
Мундариҷа.....	93

Б. БОИНАЗАРОВ, Д. ҲАЛИМЗОДА, Г. РАЧАБАЛИЕВА

САНЪАТ ВА МЕҲНАТ

БАРОИ СИНФИ 2

Мухаррир	М. Умаров Б. Мирзоев М.
Мусахдах	Муродов Д. Курбонов Г.
Дизайн ва ориш	Турдиева М.
Мухаррири техникӣ	Боева Б. Бойназаров
Сахифабанд	
Чопи компютерӣ	
Рассом	

© Ҳазинаи хайрияи «Сарпараст», 2007 Литсензияи № 049

Оригинал-макет учебника подготовлен ООО "ТехИмпорт"

Ба матбаа 27.12.2006 супурда шуд. Ба чоп 4.01.2006 имзо шуд.

Когази офсет №1. Гарнитурааш Апа!. Чузъи чопи шартӣ 5,0.

Чузъи нашрию ҳисобӣ 1,025. Теъдоди нашр 120 000.

Отпечатано в ОАО «Саратовский полиграфический комбинат». 410004, г.
Саратов, ул. Чернышевского, 59. 4444/5agrk.ru

НИШОНИ ДАВЛАТИИ ТОҶИКИСТОН

ПАРЧАМИ ДАВЛАТИИ ТОҶИКИСТОН

СУРУДИ МИЛЛИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Шеъри Гулназар Келди

Оҳанги Сулаймон Юдаков

Диёри арҷманди мо,
Ба бахти мо сари азизи ту баланд бод,
Саодати ту, давлати ту бегазанд бод.
Зи дурии замонаҳо расидаем,
Ба зери парчами ту саф кашидаем,
кашидаем,
Зинда бош, эй Ватан, Тоҷикистони озоди ман!

Барои нангу номи мо Ту аз умеди рафтагони мо нишонаи,
Ту баҳри ворисон ҷаҳони ҷовидонаи,
Ҳазон намерасад ба навбаҳори ту,
Ки мазраи вафо бувад канори ту,
канори ту,
Зинда бош, эй Ватан, Тоҷикистони озоди ман!

Ту модари ягонаи,
Бақои ту бувад бақои хонадони мо,
Мароми ту бувад мароми ҷисму ҷони мо,
Зи ту саодати абад насиби мост,
Ту ҳастиву ҳама ҷаҳон ҳабиби мост,
ҳабиби мост, Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

